

ตำนานเรือรบไทย

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ

ทรงเรียบเรียง

สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า ฯ กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต

โปรดให้พิมพ์ประทาน

ในงารศพ นายพลเรือโท พระยาวิจิตรนาวี (วิลเลี่ยม บุณยกะลิน)

แลศพ นายนาวาเอก พระชำนิกลการ (สมบุญ บุณยกะลิน)

เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๖๗

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

คำนำ

จอมพลเรือ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์ กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต มีรับสั่งมายังหอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร ว่าโปรดจะทรงพิมพ์หนังสือสักเรื่อง ๑ เปนของประทานช่วยงารศพ นายพลเรือโท พระยาวิจิตรนาวี (วิลเลียม บุณยกะลิน) ผู้บุตร แลศพ นายนาวาเอก พระชำนิกลการ (สมบุญ บุณยกะลิน) ผู้บิดา ซึ่งจะพระราชทานเพลิงพร้อมกันในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๗ นี้ และทรงแสดงพระประสงค์มาโดยฉเพาะว่า ถ้าได้หนังสือเปนเรื่องเนื่องด้วยเรือรบหรือด้วยทหารเรือ ให้สมกับตำแหน่งของผู้มรณภาพ จะพอพระหฤทัยยิ่งกว่าเรื่องอย่างอื่น แต่ถ้าไม่ได้ก็แล้วแต่ข้าพเจ้าจะเลือกหาหนังสือเรื่องอย่างใดถวาย

เมื่อเลือกหาดูในหอพระสมุด ฯ พบเรื่องซึ่งเนื่องด้วยเรือรบและทหารเรือมีอยู่แต่ในหนังสือเรื่องนั้นบ้างเรื่องนี้บ้าง แห่งละเล็กแห่งละน้อย หาพอจะคัดจากเรื่องหนึ่งเรื่องใดเอาออกพิมพ์เปนเล่มสมุดได้ต่างหากไม่ แต่จะว่าไม่มีเรื่องอะไรที่จะพิมพ์ได้ดังพระประสงค์ของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ฯ ก็ว่าไม่ได้ ด้วยเรื่องมีอยู่ดังกล่าวแล้ว เปนแต่จะต้องตรวจคัดความออกมาเรียบเรียงให้เปนเรื่องขึ้น แต่จะต้องลงแรงและจะลำบากอยู่บ้าง ด้วยเวลากระชั้นกับงารศพซึ่งได้กำหนดแล้ว ข้าพเจ้าคิดใคร่ครวญดู นึกว่าพระชำนิกลการ และพระยา

วิจิตรนาวี ก็เปนผู้ซึ่งได้คุ้นเคยชอบพอกับข้าพเจ้ามาทั้งสองคน ควรจะลงแรงช่วยงารศพบ้าง อิกประการ ๑ ข้าพเจ้าเคยได้ยินคำถามมาเนือง ๆ ว่าเรือรบของไทยเราแต่โบราณเปนอย่างไร เห็นว่าน่าแต่งอธิบายอยู่ และที่สุดไม่อยากจะกราบทูลสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ ๆ ว่าไม่สามารถระหาหนังสือถวายได้ตามพระประสงค์ ด้วยเหตุเหล่านี้จึงได้ลองตรวจค้นเรื่องมาแต่งตำนานเรือรบไทยขึ้น ต้องแต่งไปพลางส่งให้โรงพิมพ์พิมพ์ไปพลาง ด้วยมีเวลาน้อย เรื่องที่แต่งครั้งนี้คงจะวิปลาศพลาดพลั้งบกพร่องมิมากก็น้อย ต้องขออภัยแก่บรรดาผู้ที่จะได้รับสมุดเล่มนี้ไปอ่านด้วย

เมื่อชี้แจงถึงอุบัติเหตุแห่งหนังสือเรื่องตำนานเรือรบแล้ว ทีนี้จะแสดงเรื่องประวัติของผู้มรณภาพทั้ง ๒ ต่อไป จะกล่าวถึงประวัติของพระชำนิกลการก่อน แล้วจึงจะกล่าวถึงประวัติพระยาวิจิตรนาวีต่อภายหลัง เพราะเรื่องประวัติของผู้มรณภาพทั้ง ๒ ต่อเนื่องกัน ที่แท้จะเรียกว่าเปนประวัติของสกุลบุณยกะลินก็ว่าได้.

ประวัติพระชำนิกลการ

นายนาวาเอก พระชำนิกลการ (สมบุญ บุณยกะลิน) เกิดในสกุลมหาดเล็กครั้งรัชกาลที่ ๓ เมื่อวันศุกร เดือน ๙ ขึ้น ข้างขาล พ.ศ. ๒๓๘๕ นายบัวมหาดเล็กเปนบิดา นางแจ่มเปนมารดา ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้วัดโพธิเรียง ริมคลองมอญ แขวงจังหวัดธนบุรี เมื่อยังเยาว์ได้เล่าเรียนอักขรสมัยที่วัดชิโนรส แล้วพึ่งบุญอยู่กับเจ้าพระยาสุรวงศวัยวัฒน์ (วร บุนนาค) ตั้งแต่ยังเปนที่เจ้าหมื่นไวยวรนาถ หัวหมื่นมหาดเล็ก เมื่อตอนต้นรัชกาลที่ ๔

ในสมัยนั้นรัฐบาลกำลังเริ่มจะต่อเรือกำปั่นกลไฟ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ เมื่อยังเปนเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ ที่สมุหพระกลาโหม ได้อำนวยการต่อเรือกำปั่นของหลวงมาแต่ในรัชกาลที่ ๓ (ดังจะปรากฏในเรื่องตำนานเรือรบต่อไปข้างหน้า) เจ้าพระยาสุรวงศวัยวัฒน์เปนบุตร จึงมีหน้าที่เปนผู้ช่วยสมเด็จเจ้าพระยา ฯ มาแต่เดิม การต่อเรือกำปั่นหลวงเมื่อชั้นนั้น ยังต้องอาศรัยฝรั่งในพวกมิชชันนารีอเมริกันบ้าง พวกที่เดิรเรือมาค้าขายบ้าง เปนผู้เชี่ยวชาญในการให้แบบอย่าง ความต้องการย่อมเกิดขึ้นเปนธรรมดาที่จะใคร่ให้มีไทยทำการเช่นนั้นได้เอง จึงปรากฏว่าเมื่อในตอนปลายรัชกาลที่ ๓ สมเด็จเจ้าพระยา ฯ ได้ลองส่งนายนุ้น ซึ่งเปนทนายคน ๑ ออกไปหัดวิชาเดิรเรือทเลณประเทศอังกฤษ เมื่อเรียนสำเร็จกลับมา ได้เปนที่ขุนจร

เรนทเล ในรัชกาลที่ ๔ (แลได้เลื่อนเปนหลวง แล้วเปนพระชลธารวินิจฉัยในรัชกาลที่ ๕) ครั้นถึงสมัยเมื่อตั้งต้นต่อเรือกำปั่นไฟในรัชกาลที่ ๔ เจ้าพระยาสุรวงศวัยวัฒน์ จึงลองส่งนายสมบุญ (คือพระชำนิกลการ) ออกไปยังประเทศอังกฤษเมื่อปีขาล พ.ศ. ๒๓๙๗ ให้ไปเรียนวิชาช่างกลสำหรับเรือ เวลาเมื่อไปนั้นอายุได้เพียง ๑๓ ปี แต่ทำนองจะได้เคยเปนลูกมือทำการอย่างหนึ่งอย่างใดในกระบวรเครื่องจักรอยู่ก่อน เจ้าพระยาสุรวงศ ฯ สังเกตเห็นว่าแววดีมีอุปนิสัย จึงเลือกสรรค์ส่งไปก็ได้สมดังคาด นายสมบุญไปเรียนอยู่ ๖ ปี แต่จะเรียนที่โรงเรียนและโรงงารแห่งใดบ้าง เมื่อแต่งเรื่องประวัตินี้สืบไม่ได้ความ เรียนสำเร็จกลับมาถึงกรุงเทพ ฯ เมื่อปีมะแม พ.ศ. ๒๔๐๒ พอเหมาะแก่เวลาที่ต้องการ ด้วยเปนเวลาที่ต่อเรือกลไฟของหลวงขึ้นแล้วหลายลำ แต่ทว่าราชการเรื่องเรือกลไฟยังรวมอยู่ในกรมพระกลาโหม ส่วนตัวเจ้าพระยาสุรวงศ ฯ เองก็ยังเปนตำแหน่งหัวหมื่นมหาดเล็ก จึงให้นายสมบุญถวายตัวเปนมหาดเล็กตามสกุล แล้วเอาไว้เปนผู้ช่วยสำหรับตัว ใช้สอยในเรื่องเครื่องจักรต่าง ๆ ที่ท่านได้มีหน้าที่เกี่ยวข้องทั้งในการเรือกลไฟและที่ใช้ทำการอื่น เช่นโรงต้มกลั่นสุราเปนต้น เจ้าพระยาสุรวงศ ฯ ตั้งให้นายสมบุญเปนผู้จัดการโรงกลั่นสุราแต่ปีระกา พ.ศ. ๒๔๐๔ เปนต้นมา เพื่อให้ได้รับผลประโยชน์เพิ่มขึ้นให้สมกับความสามารถ

ในสมัยนั้นเจ้าพระยาสุรวงศ ฯ ได้เปนตำแหน่งกัปตันเรือพระที่นั่งกลไฟในเวลาเสด็จประพาส ส่วนนายสมบุญเปนผู้ที่ได้เล่าเรียนและมีความสามารถยิ่งกว่าบรรดาช่างกลไทยที่ใช้เครื่องเรือ ซึ่งเปนแต่รู้ชำนาญด้วยการคุ้นเคยในประเทศนี้ เพราะฉนั้นนายสมบุญจึงได้รับเลือกเปนต้นกลเรือพระที่นั่งไปกับเจ้าพระยาสุรวงศ ฯ เปนนิจ จนตลอดรัชกาลที่ ๔ มาถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อเจ้าพระยาสุรวงศ ฯ ได้เปนที่สมุหพระกลาโหม พระยาประภากรวงศ (ชาย บุนนาค) ผู้บุตรได้เปนกัปตันเรือพระที่นั่ง ต่อมาในสมัยเมื่อยังมิได้ตั้งกรมทหารเรือ ไปตามเสด็จคราวใดไม่ว่าเสด็จเรือกลไฟพระที่นั่งลำใด ก็ต้องเอานายสมบุญไปด้วยเปนนิจด้วยในสมัยเมื่อแรกใช้เรือกลไฟ ตลอดมาจนถึงสมัยเมื่อพระยาประภากรวงศเปนกัปตันเรือพระที่นั่งนั้น เข้าใจกันเปนสามัญ (เหมือนเมื่อแรกใช้รถยนต์ในกรุงเทพ ฯ) ว่าเครื่องจักรเรือลำหนึ่ง ก็มีเล่ห์อย่างหนึ่ง ถ้าผู้ใดไม่รู้เล่ห์ของเครื่องจักร ก็ไม่สามารถจะบังคับได้ดังประสงค์ เหมือนเช่นเรือพระที่นั่งอรรคราชวรเดช ซึ่งเปนเรือใหญ่และสำคัญกว่าทุกลำในสมัยนั้น กล่าวกันว่ามีแต่นายสมบุญกับนายอ่อนซึ่งเปนตัวรองของนายสมบุญอีกคนหนึ่งซึ่งสามารถจะบังคับเครื่องจักรได้ นอกจาก ๒ คนนั้นแล้วใครเปิดจักรก็หาเดิรไม่ นายสมบุญจึงเปนช่างกลซึ่งมีชื่อเสียงมาแต่ในรัชกาลที่ ๔ มามีชื่อเสียงปรากฏถึงเลื่องลือเมื่อในรัชกาลที่ ๕ อีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระยาโชฎึกราชเศรษฐี (เถียร โชติกะเสถียร) ตั้งถังประปาสูบน้ำจำหน่ายในสำเพ็ง เมื่อตั้งถังฝังท่อแล้ว เปิดเครื่อง

จักรที่จะสูบน้ำหาเดิรไม่ ได้เสาะหาว่าจ้างช่างกลฝรั่งบรรดามีในเวลานั้นมาแก้ไขหลายคน ก็ไม่สามารถจะแก้ได้ พระยาโชฎึก ฯ สิ้นคิดจึงมาขอให้นายสมบุญไปช่วยแก้ ๆ วันเดียวเครื่องจักรก็เดิรได้ กล่าวกันว่าพระยาโชฎึก ฯ ให้รางวัล ๔๐๐ บาท เปนเรื่องที่เลื่องลือเกียรติคุณนายสมบุญแพร่หลายในครั้งนั้น

กรมทหารเรือเดี๋ยวนี้แต่ก่อนแยกกันอยู่เปน ๒ กรม คือกรมอรสุมพล พระยาประภากรวงศ ฯ บังคับบัญชา ขึ้นอยู่ในกระทรวงกลาโหมกรม ๑ กรมเรือพระที่นั่งเวสาตรี พระวรวงศเธอ พระองค์เจ้าสายสนิทวงศ ทรงบังคับบัญชากรม ๑ พระบาทสมเด็จ ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรด ฯ ให้รวมกันเปนกรมทหารเรือกรมเดียวเมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๔๒๙ แต่ยังขึ้นอยู่ในกรมยุทธนาธิการ มาแยกออกเปนกรมอิศระเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ ในปีที่แยกกรมทหารเรือออกเปนกรมอิศระนี้ นายสมบุญได้รับพระราชทานสัญญาบัฏเปนหลวงชำนิกลการ ตำแหน่งเจ้ากรมช่างกลใหญ่ ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้รับพระราชทานสัญญาบัฏยศเปนนายนาวาโท ตำแหน่งปลัดกองยุทธโยธาทหารเรือ ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๔๗ ได้เปนตำแหน่งผู้บังคับการกองโรงเรียนช่างกล ถึง พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้รับพระราชทานสัญญาบัฏเลื่อนบรรดาศักดิขึ้นเปนพระชำนิกลการ เลื่อนยศขึ้นเปนนายนาวาเอก รับราชการมาจนอายุแก่ชรามีความทุพลภาพ แต่กระทรวงทหารเรือเห็นว่าเปนผู้ที่มีชื่อเสียงและความชอบความดีมาแต่ก่อนมาก ยังไม่อยากจะให้ออกจากราชการ

ประจำ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ จึงยกเปนตำแหน่งสำรองและช่วยราชการอยู่ในกองยุทธโยธาทหารเรือต่อมาอีก ๓ ปี ถึง พ.ศ. ๒๔๕๔ จึงได้อนุญาตให้ปลดออกจากราชการประจำ ได้รับพระราชทานเบี้ยบำนาญมาจนตลอดอายุ

พระชำนิกลการมีบุตร ๕ คน ธิดา ๒ คน เกิดด้วยนางพุ่มภรรยา ได้ถวายบุตรทำราชการสนองพระเดชพระคุณในกรมทหารเรือทั้ง ๕ คน มีรายชื่อบุตรธิดาโดยลำดับกันดังนี้

๑ นายพลเรือโท พระยาวิจิตรนาวี (วิลเลียม บุณยกะลิน) ท.ช. ท.ม. ท.จ. ถึงอนิจกรรมแล้ว

๒ ธิดาชื่อบุญเกิด เปนภรรยานายนาวาเอก พระอรสุมพลาภิบาล (ช่วย บุนนาค)

๓ ธิดาชื่อเชย

๔ นายนาวาตรี หลวงนาวาบรรจง (ชม บุณยกะลิน) บัดนี้รับราชการเปนตำแหน่งนายหมวดช่างหม้อ ในกรมยุทธโยธาทหารเรือ

๕ นายเรือเอก ทองสุก บุณยกะลิน ถึงแก่กรรมแล้ว

๖ นายเรือเอก นิล บุณยกะลิน ถึงแก่กรรมแล้ว

๗ นายเรือเอก พร้อม บุณยกะลิน ไปถึงแก่กรรมที่เมืองกลาศโก

พระชำนิกลการ ป่วยเปนโรคชราถึงแก่กรรม เมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ปีระกา พ.ศ. ๒๔๖๔ มีอายุได้ ๘๐ ปี สิ้นเรื่องประวัติของพระชำนิกลการ (สมบุญ บุณยกะลิน) เพียงเท่านี้

ประวัติพระยาวิจิตรนาวี

นายพลเรือโท พระยาวิจิตรนาวี (วิลเลียม บุณยกะลิน) ท ช, ท ม, ท จ, ร ด ม (ศิลป), รัตน จ ป ร ๔, เกิดในรัชกาลที่ ๔ เมื่อวันพฤหัสบดี เดือนอ้าย แรม ๘ ค่ำ ปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๑๐ เปนบุตรนายนาวาเอก พระชำนิกลการ (สมบุญ บุณยกะลิน) นางพุ่มเปนมารดา เมื่อยังเยาว์ได้ศึกษาวิชาภาษาไทยและภาษาอังกฤษที่โรงเรียนของพวกมิชชันนารีอเมริกัน ณตำบลสำเหร่ เรียนอยู่จนอายุได้ ๑๕ ปี บิดาขวนขวายส่งไปศึกษาวิชาช่างกลณประเทศอังกฤษ เรียนจบหลักสูตรของโรงเรียน ได้ประกาศนียบัฏชั้นที่ ๑ แล้วไปฝึกหัดทำการช่างกลในโรงงารของบริษัทแฟร์ฟิลด์ช่างต่อเรือณเมืองกลาศโค ฝึกหัดอยู่จน พ.ศ. ๒๔๓๕ เมื่อเรือพระที่นั่งมหาจักรีลำเก่าสร้างเสร็จแล้ว จะแล่นมากรุงเทพ ฯ นายวิลเลียม บุณยกะลิน จึงเข้ารับราชการ ได้เปนตำแหน่งช่างกล การไฟฟ้า ประจำเรือพระที่นั่งมหาจักรี มาจากประเทศอังกฤษจนถึงกรุงเทพ ฯ แลมาเปนช่างกลทำการตั้งขึ้นใหญ่ที่อู่ข้อมพระจุลจอมเกล้า และอู่ข้อมผีเสื้อสมุท ได้พระราชทานสัญญาบัฏบรรดาศักดิ์เปนขุนวิจารณ์จักรกิจ และได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์มงกุฎสยามชั้นที่ ๔ เปนบำเหน็จความชอบในราชการที่ทำนั้น

ขุนวิจารณ์จักรกิจ (วิลเลียม บุณยกะลิน) มีชื่อเสียงว่าสามารถในวิชาช่างกล และการไฟฟ้าโดยฉเพาะแต่แรกเข้ามามีตำแหน่งรับ

นายพลเรือโท พระยาวิจิตรนาวี

(วิลเลียม บุณยกลิน)

ราชการในกรุงเทพ ฯ นอกจากราชการในตำแหน่งหน้าที่กรมทหารเรือ จึงได้รับราชการเปนพิเศษเนือง ๆ เช่นเปนผู้ตรวจสายไฟฟ้าในพระบรมมหาราชวังและตรวจเครื่องจักรโรงสีของพระคลังข้างที่เปนต้น ถึง พ.ศ. ๒๔๔๐ ได้เลื่อนขึ้นเปนตำแหน่งปลัดกรมช่างกลในโรงงารการจักร กรมทหารเรือ ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้รับพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลาเข็มศิลปวิทยา และเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ ได้เลื่อนบรรดาศักดิเปนหลวงวิจารณ์จักรกิจ มียศเปนนายนาวาตรีในกรมทหารเรือ ถึง พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้เลื่อนบรรดาศักดิเปนพระวิจารณ์จักรกิจ เลื่อนยศขึ้นเปนนายนาวาโท ตำแหน่งผู้บังคับการกองช่างเหล็กในกรมทหารเรือ

ถึง พ.ศ. ๒๔๔๙ ได้รับพระราชทานสัญญาบัฏเลื่อนยศขึ้นเปนนายนาวาเอก แล้วโปรด ฯ ให้เปนข้าหลวงไปจัดการสร้างเรือพิฆาฏเสือทยานชล กับเรือตอร์ปิโด ณประเทศยี่ปุ่น เมื่อ พ.ศ. ๒๔[illegible]๐ ต่อมาอีกปี ๑ ได้เปนตำแหน่งผู้บังคับการกองยุทธโยธาทหารเรือ ครั้นเรือพิฆาฏและเรือตอร์ปิโด ๓ ลำต่อเสร็จแล้ว โปรด ฯ ให้เปนข้าหลวงออกไปรับเรือนั้นมาจากประเทศยี่ปุ่นอีกครั้ง ๑ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ช้างเผือกชั้นที่ ๔ แล้วโปรด ฯ ให้เปนข้าหลวงออกไปสร้างเรือพิฆาฏเสือคำรณสินธุ์ ณประเทศยี่ปุ่น เปนครั้งที่ [illegible] ที่ได้ไปยังประเทศนั้น

ถึงรัชกาลปัจจุบันนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ เลื่อนบรรดาศักดิ์เปนพระยาวิจิตรนาวี และเปนผู้บัญชาการทหารเรือฝ่ายยก เมื่อ

พ.ศ. ๒๔๕๔ ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้อำนวยการสร้างสถานีวิทยุโทรเลขทั้งที่ในกรุงเทพ ฯ และที่เมืองสงขลา ได้เลื่อนยศขึ้นเปนนายพลเรือตรี ต่อมาอีกปี ๑ ได้เปนตำแหน่งเจ้ากรมยุทธโยธาทหารเรือ ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ช้างเผือกชั้นที่ [redacted] เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้พระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์มงกุฎสยามชั้นที่ ๒

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ ได้ออกไปจัดการสร้างโรงเรียนทหารเรือที่จังหวัดระยอง และสร้างประปาสำหรับโรงเรียนทหารเรือที่บางพระ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้พระราชทานพานทอง แลเครื่องราชอิศริยาภรณ์จุลจอมเกล้า ชั้นที่ ๒ และต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๖๑ โปรด ฯ ให้เปนข้าหลวงออกไปรับเรือพระที่นั่งมหาจักรีลำใหม่ แต่ไปป่วยลงกลางทางต้องกลับมา เมื่อหายป่วยแล้วได้เปนองคมนตรีในปีนั้น ถึง พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้เลื่อนยศขึ้นเปนนายพลเรือโท และได้รับพระราชทานเครื่องราชอิศริยาภรณ์ช้างเผือก ชั้นที่ ๒ แต่ในปีนั้นเองพระยาวิจิตรนาวีเกิดอาการป่วยด้วยโรคเส้นประสาทพิการ มีความทุพลภาพไม่สามารถจะรับราชการต่อไปได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ออกจากตำแหน่งราชการประจำ เปนนายทหารกองหนุนรับพระราชทานเบี้ยบำนาญต่อมาจนตลอดอายุ อาการที่ป่วยต่อมากลายเปนวรรณโรค ถึงอนิจกรรมเมื่อวันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. [redacted]๔๖๖ มีอายุได้ ๕๗ ปี มีบุตรยังเยาว์อยู่ทั้ง ๒ คน สิ้นเรื่องประวัติพระยาวิจิตรนาวี (วิลเลียม บุณยกะลิน) เพียงเท่านี้

กรรมการหอพระสมุดสำหรับพระนคร ขอถวายอนุโมทนาพระกุศลบุญราศีทักษิณานุปทาน ซึ่งสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้า กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิตได้ทรงบำเพ็ญพระราชทานในงารพระราชทานเพลิงศพนายพลเรือโท พระยาวิจิตรนาวี (วิลเลียม บุณยกะลิน) กับศพนายนาวาเอก พระชำนิกลการ (สมบุญ บุณยกะลิน) และที่โปรดฯ ให้พิมพ์หนังสือเรื่องนี้ให้แพร่หลาย เชื่อว่าท่านทั้งหลายที่ได้รับสมุดเล่มนี้ไปอ่าน ก็คงจะถวายอนุโมทนาเช่นเดียวกัน

ดำรงราชานุภาพ สภานายก

หอพระสมุดวชิรญาณ

วันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๗

สารบารพ์

ตำนานเรือรบไทย

อธิบายเบื้องต้น

ประเทศอันตั้งภูมิลำเนาอยู่ในที่มีลำแม่น้ำหลายสาย และมีเขตรแดนต่อออกไปจนชายทะเล เช่นสยามประเทศนี้ เปนธรรมดาจะต้องใช้เรือเปนยานพาหนะทั้งภายในบ้านเมือง และในการไปมาค้าขายกับต่างประเทศ ถ้าหากเกิดศึกสงคราม จะเปนการรบพุ่งกันภายในบ้านเมืองก็ดี หรือรบพุ่งกับประเทศอื่นก็ดี ก็เปนธรรมดาที่จะต้องใช้เรือเปนพาหนะของกองทัพที่ทำศึกสงครามเช่นเดียวกัน เพราะฉนั้นถึงจะไม่ปรากฎหลักฐานอย่างอื่น จะพิเคราะห์แต่ด้วยภูมิลำเนาเอาเปนหลักฐาน ก็ควรเชื่อได้ว่าสยามประเทศนี้คงมีเรือรบมาแต่แรกตั้งบ้านเมืองเปนเอกราช มิฉนั้นก็จะหาอาจรักษาอิศรภาพมาได้ไม่ แต่หลักฐานมีปรากฎอยู่ทั้งในเรื่องพงศาวดารและในแบบอย่างซึ่งยังมีอยู่จนทุกวันนี้ ว่าเรือรบไทยมีมาแต่โบราณ และได้ใช้เรือรบเปนประโยชน์ในการทำศึกสงครามมามากมายหลายครั้ง ตั้งแต่เมื่อกรุงศรีอยุธยายังเปนราชธานี.

เรือรบไทยแต่โบราณปรากฎว่ามี ๒ ชนิด เปนเรือรบสำหรับใช้ทางแม่น้ำชนิดหนึ่ง เรือรบสำหรับใช้ทางทเลชนิดหนึ่ง พิเคราะห์ตามเรื่องพงศาวดาร ดูเหมือนเรือรบสำหรับใช้ทางลำแม่น้ำจะมีมาก่อน

เรือสำหรับใช้ทางทเลมีขึ้นทีหลัง ในการศึกสงครามก็ใช้เรือรบชนิดสำหรับแม่น้ำโดยมาก นาน ๆ จึงปรากฎว่าใช้เรือรบชนิดสำหรับทางทเลสักครั้งหนึ่ง เพราะการศึกสงครามซึ่งเกิดขึ้นในสมัยเมื่อกรุงศรีอยุธยาเปนราชธานี มิใคร่จะมีศึกทางทเล มีแต่รบพุ่งกันทางข้างเหนือหรือทางฝ่ายตวันตกเช่นพิน ก็จำต้องใช้เรือรบสำหรับทางแม่น้ำเปนสำคัญ.

รูปพรรณสันฐานและเครื่องศัสตราวุธสำหรับเรือรบแต่โบราณจะเป็นอย่างไร เค้าเงื่อนและแบบอย่างที่มีปรากฎอยู่เปนของได้แก้ไขกันมาหลายยุคหลายตอน จะทราบไม่ได้แน่ว่าชั้นเดิมเปนอย่างไร และได้แก้ไขมาอย่างไร ๆ ได้แต่สันนิษฐานประกอบ จะอธิบายต่อไปตามที่มีเค้าเงื่อนในหนังสือเก่าประกอบกับความสันนิษฐาน.

ว่าด้วยเรือรบสำหรับใช้ในลำแม่น้ำ

เรื่องตำนานเรือรบสำหรับใช้ทางลำแม่น้ำ มีเค้าเงื่อนในหนังสือพระราชพงศาวดารแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ[1] กล่าวว่า "(จุล) ศักราช ๘๙๕ ปีมะเสงเบญจศก[2] ครั้งนั้นพระเจ้าอยู่หัวแปลงเรือแซเปนเรือไชย และเรือศีรษะสัตว์ต่าง ๆ" ดังนี้

๑ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาเล่ม [illegible] น่า ๒๘

๒ ศักราชที่ลงในหนังสือพระราชพงศาวดารผิด ที่ถูกควรจะนับบวก[illegible] [illegible]มฤทธิศก จุลศักราช ๙๑๐ พ.ศ. ๒[illegible]๙๑

เหตุใดสมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงแปลงเรือแซเปนเรือไชยและเรือรูปสัตว์ ข้อนี้มีอธิบายในตัวเรื่องพงศาวดาร ด้วยครั้งนั้นพระเจ้าหงสาวดีตะเบงชเวตี้ยกกองทัพพม่ามอญเข้ามาตีเมืองไทย นับเปนครั้งแรกที่จะมีข้าศึกต่างประเทศยกมา ฝ่ายไทยได้ตั้งเมืองมีป้อมปราการไว้ป้องกันราชธานีทั้งสี่ทิศ ทิศเหนือเมืองลพบุรี ทิศตวันออกเมืองนครนายก ทิศใต้เมืองพระประแดง ทิศตวันตกเมืองสุพรรณบุรี กองทัพพระเจ้าหงสาวดียกเข้ามาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ข้างทิศตวันตก กองทัพไทยจึงออกไปคอยต่อสู้อยู่ที่เมืองสุพรรณบุรี ครั้นรบกันทานกำลังกองทัพพระเจ้าหงสาวดีไม่ได้ ต้องทิ้งเมืองสุพรรณบุรีถอยเข้ามาอาศรัยเอาราชธานีเปนที่มั่น กองทัพพระเจ้าหงสาวดียกตามเข้ามาถึงกรุงศรีอยุธยาพระเจ้าตีหักเอาพระนครไม่ได้ ด้วยมีลำแม่น้ำล้อมรอบ และฝ่ายไทยมีกำลังทั้งกองทัพบกทัพเรือรักษาพระนคร ฝ่ายพระเจ้าหงสาวดีไม่มีเรือก็ต้องตั้งชงักอยู่ ครั้นได้ข่าวว่ากองทัพไทยทางหัวเมืองฝ่ายเหนือซึ่งพระมหาธรรมราชาราชบุตรเขยสมเด็จพระมหาจักรพรรดิเปนจอมทัพยกลงมาจากเมืองพิษณุโลก จะลงมาตีโอบ พระเจ้าหงสาวดีเห็นว่าจะเสียทีก็ต้องเลิกทัพกลับไป เพราะเหตุครั้งนี้ ไทยจึงเปลี่ยนวิธีป้องกันพระนคร ให้รื้อป้อมปราการเมืองด่านเสียทั้งสามเมือง คงไว้แต่เมืองพระประแดง และให้สร้างป้อมปราการพระนครศรีอยุธยาให้มั่นคงทั้งเพิ่มเติมกำลังกองทัพบกทัพเรือให้มากขึ้น โดยหมายว่าถ้ากองทัพ

พระเจ้าหงสาวดียกเข้ามาอีก ก็จะต่อสู้โดยวิธีที่ได้เคยมีไชยชนะในครั้งนั้น การที่สมเด็จพระมหาจักรพรรดิแปลงเรือแซเปนเรือไชยแลเรือศีร์ษะสัตว์นั้น คือคิดแบบอย่างเรือรบขึ้นใหม่ แต่หากโหรผู้จดหมายเหตุไม่รู้เรื่องยุทธศาสตร์ หรือจงใจจดแต่โดยย่อ อย่างเช่นคัดเอามาลงในหนังสือพระราชพงศาวดาร ถ้าอ่านโดยไม่พิจารณาเหตุการณ์จึงชวนให้เข้าใจไปว่าเปนแต่แก้ไขรูปร่างลวดลายเรือให้งดงามขึ้นกว่าแต่ก่อน แต่จดไว้เพียงเท่านั้นก็ต้องนับว่าเปนประโยชน์ หาไม่ก็จะไม่มีหลักที่จะวินิจฉัยเรื่องเรือรบไทยแต่โบราณว่าเปนอย่างไร.

เรือซึ่งบอกชื่อไว้ในพระราชพงศาวดารตรงที่อ้างมามี ๓ อย่าง คือ "เรือแซ" เปนเรือรบอย่างเดิมอย่าง ๑ "เรือไชย" กับ "เรือศีร์ษะสัตว์" ซึ่งสมเด็จพระมหาจักรพรรดิประดิษฐขึ้นในครั้งนั้นอีก ๒ อย่าง เรือทั้ง ๓ อย่างนี้ยังมีอยู่ในจำพวกเรือกระบวรแห่เสด็จพระราชทานพระกฐินจนทุกวันนี้ พอจะพิจารณาเอาเปนหลักวินิจฉัยได้ว่าเมื่อครั้งแผ่นดินสมเด็จพระมหาจักรพรรดิจะเปนอย่างไร.

ที่เรียกว่าเรือแซ เปนเรือยาว ใช้ฝีกรรเชียงประมาณลำละ ๒๐ กรรเชียง มักสันนิษฐานกันมาแต่ก่อนว่าจะได้แบบอย่างมาแต่เรือของพวกกระแซ จึงเรียกว่าเรือแซ แต่เมื่อพิจารณาดูโดยทางพงศาวดาร พวกกระแซชาวเมืองมณีปุระข้างเหนือประเทศพม่าพึ่งจะได้เกี่ยวข้องกับไทยในตอนรัชกาลสมเด็จพระนเรศวร ฯ แต่เรือแซมีมาในเมืองไทยก่อนสมัยนั้นช้านาน จึงสันนิษฐานว่า คำว่า "แซ"

นั้น เห็นจะมาแต่คำว่า "เซ" (จะเปนภาษาละว้าหรือภาษาชั้นใดยังไม่ทราบแน่) หมายความว่าแม่น้ำ เช่นเรียกชื่อลำน้ำว่าเซ่ลำเภา แลเซมูน เซบังเหียน เปนต้น ถ้าสันนิษฐานเช่นว่านี้ถูกต้อง คำว่าเรือแซก็หมายความว่าเรือสำหรับใช้ในลำแม่น้ำนั่นเอง แต่ที่เปนหลักฐานแน่นอนนั้น คือเรือแซเปนเรือรบสำหรับใช้ทางแม่น้ำมีมาในเมืองไทยก่อนเรืออย่างอื่น เหตุใดสมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงแก้เรือแซเปนเรือไชยและเรือรูปสัตว์ เมื่อพิจารณาดูแบบแผนเรือทั้ง ๓ อย่างซึ่งมีอยู่ในเวลานี้ก็พอคิดเห็นได้ คือเรือแซเดิมคงจะใช้ทั้งบรรทุกคนและบรรทุกของ คนลงประจำลำได้น้อยและแล่นช้า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิจึงทรงคิดแบบเรือรบขึ้นอีก ๒ อย่าง เปนเรือยาวทำด้วยมาดไม้อย่างเดียวกับเรือแซ แต่เปลี่ยนเปนใช้พายให้ทหารลงประจำลำได้มากตั้งลำละ ๖๐–๗๐ คน พายไปได้รวดเร็ว อย่างนี้เรียกว่าเรือไชยอีกอย่าง ๑ ทำรูปเรือเช่นเดียวกัน แต่ให้หัวเรือกว้างสำหรับตั้งปืนใหญ่ซึ่งไทยเริ่มใช้ในการสงครามเปนสำคัญแต่ครั้งนั้น อย่างนี้เรียกว่าเรือศีร์ษะสัตว์ เพราะเหนือช่องปืนขึ้นไปทำเปนรูปสัตว์ต่าง ๆ มีครุฑและกระบี่เช่นต้น เปนเครื่องหมายในกระบวรทัพด้วย ส่วนเรือแซก็คงใช้ แต่ใช้สำหรับลำเลียงเสบียงอาหาร และเครื่องศัสตราอาวุธสำหรับกองทัพต่อมาจะเปนในรัชกาลไหนไม่ปรากฎชัด คิดทำเรือกรายขึ้นอีกอย่าง ๑ ใช้เช่นเดียวกับเรือไชย แต่แล่นรวดเร็วกว่าเรือไชย เรือทั้ง ๔ อย่างที่กล่าวมา คือเรือแซ เรือไชย เรือศีร์ษะสัตว์ และเรือกราย ใช้

เปนเรือรบสำหรับทางแม่น้ำตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเปนราชธานีตลอดมา จนในกรุงรัตนโกสินทรนี้.

ลักษณการใช้เรือรบแต่โบราณไม่ได้จัดทหารแยกกันเปนเหล่าทหารบกและเหล่าทหารเรือ ใช้ทหารพวกเดียวรบทั้งทางบกและทางน้ำ เรือรบเปนทำนองพาหนะมีประจำกรมทหาร ถ้าเกณฑ์กรมใดเข้ากองทัพยกไปทางน้ำ พวกทหารก็ลงเรือรบกรมของตนไป การรบพุ่งโดยกระบวรเรือรบมีปรากฏมาในเรื่องพงศาวดารหลายครั้ง จะยกเปนตัวอย่างเพียงแต่ในสมัยครั้งศึกสมเด็จพระนเรศวร ฯ บางคราวก็ให้กองทัพเรือยกไปรบแต่โดยลำพัง มีตัวอย่างครั้งพระเจ้าหงสาวดีให้กองทัพยกมาตีเมืองไทยใน พ. ศ. ๒๑๒๗ เมื่อแรกสมเด็จพระนเรศวร ฯ ประกาศอิศระไม่ยอมขึ้นต่อพระเจ้าหงสาวดี ครั้งนั้นพระเจ้าหงสาวดีให้พระยาพสิมคุมกองทัพเข้ามาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ทัพ ๑ ให้พระเจ้าเชียงใหม่ยกกองทัพลงมาทางข้างเหนือทัพ ๑ ประสงค์จะให้ลงมาสมทบกันระดมตีกรุงศรีอยุธยา ฝ่ายสมเด็จพระนเรศวร ฯ เมื่อยังเปนรัชทายาทเตรียมกองทัพจะต่อสู้ข้าศึกยังไม่ทันพร้อมเสร็จ ได้ข่าวว่ากองทัพพระยาพสิมยกล่วงเขตรเมืองกาญจนบุรีเข้ามาก่อน จึงทรงแต่งกองทัพเรือให้รีบยกไปสกัดอยู่ที่แม่น้ำสุพรรณบุรี คอยเอาปืนใหญ่ยิงข้าศึกมิให้ยกข้ามแม่น้ำมาได้ ถ่วงเวลาไว้จนทรงจัดกองทัพยกพร้อมแล้ว ก็ให้ยกไปตีกองทัพพระยาพสิมแตกพ่ายไปก่อนกองทัพเมืองเชียงใหม่ยกลงมาถึง แต่ที่รบโดยลำพังกองทัพเรือเช่นคราวที่

กล่าวมานี้มิน้อย มักช่วยกันรบทั้งทัพบกทัพเรือดังต่อมาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๘ พระเจ้าหงสาวดีเตรียมการจะยกกองทัพใหญ่มาตีกรุงศรีอยุธยาเอง และในเวลานั้นสมเด็จพระนเรศวร ฯ อพยบผู้คนหัวเมืองเหนือลงมารวบรวมตั้งต่อสู้อยู่ที่กรุงศรีอยุธยาแห่งเดียว ทิ้งหัวเมืองเหนือว่างอยู่ พระเจ้าหงสาวดีจึงให้พระมหาอุปราชาเข้ามาตั้งรวบรวมเสบียงอาหารเตรียมสำหรับกองทัพอยู่ที่เมืองกำแพงเพชร แล้วให้พระเจ้าเชียงใหม่ยกกองทัพล่วงหน้าลงมาเที่ยวรังแกราษฎรทางหัวเมืองฝ่ายเหนือกรุงศรีอยุธยา มิให้ทำไร่นาเปนเสบียงอาหารของฝ่ายไทยได้ พวกกองทัพเมืองเชียงใหม่ลงมาถึงป่าโมกข์ แขวงเมืองวิเศษไชยชาญ (คือจังหวัดอ่างทองบัดนี้) สมเด็จพระนเรศวร ฯ ทรงทราบก็เสด็จรีบยกกองทัพเรือขึ้นไปกับสมเด็จพระเอกาทศรถราชอนุชา และให้กองทัพบกยกตามขึ้นไป กองทัพเรือขึ้นไปถึงก่อนได้รบพุ่งกับข้าศึกเปนสามารถ ฝ่ายข้าศึกอยู่บนบก ฝ่ายไทยยิงปืนใหญ่น้อยขึ้นไปจากเรือ รบกันอยู่จนกองทัพบกตามไปถึงก็ช่วยกันตีข้าศึกแตกพ่ายไป แต่การศึกในครั้งกรุงศรีอยุธยาบางคราวยกไปรบถึงที่ซึ่งเรือไปไม่ได้ เช่นยกไปตีเมืองเชียงใหม่ ในการศึกเช่นนี้ทัพเรือเปนแต่กระบวรเสด็จ และเปนพาหนะขนส่งจนถึงที่ท่าตั้งประชุมทัพ เช่นที่เมืองตาก หรือเมืองอุตรดิษฐ์ แต่นั้นก็ยกเปนทัพบกต่อไปอย่างเดียว

ฝ่ายข้าศึกที่ยกเข้ามาตีเมืองไทยตามความที่ปรากฏในเรื่องพงศาวดาร ถ้ายกมาแต่โดยลำพังทัพบกคราวใด ถึงจะเปนทัพกระษัตริย์

เช่นพระเจ้าหงสาวดีตะเบงชเวตี้ยกมาในคราวซึ่งกล่าวมาแล้วก็ดี พระเจ้ามังลองยกมาเมื่อตอนปลายสมัยครั้งกรุงศรีอยุธยาเปนราชธานีก็ดี เช่นเสียทีไทย ต้องเลิกทัพกลับไปทุกครั้ง ต่อมีเรือมาด้วยจึงได้เปรียบ เพราะฉนั้นในการศึกพม่าที่ยกมาตีเมืองไทย จำต้องอาศรัยเรือเมืองเชียงใหม่ หรือมิฉนั้นต้องมาตั้งยึดปลายแดน เช่นเมืองกาญจนบุรี ต่อเรือรบขึ้นในประเทศนี้ จนมีพอใช้ก่อนจึงยกเข้ามาตีกรุงศรีอยุธยาได้ ดังเช่นครั้งเมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาคราวหลัง ความที่กล่าวมานี้เปนส่วนซึ่งใช้เรือรบในเวลาศึกสงคราม.

ในเวลาบ้านเมืองปราศจากศึกสงคราม ก็ย่อมใช้เรือรบฝึกซ้อมกระบวรยุทธเปนนิจ เพราะฉนั้นถึงฤดูน้ำเปนเวลาราษฎรว่างการทำไร่นาจึงเรียกระดมพลมาฝึกซ้อมกระบวรทัพเรือ อาศรัยฤดูกาลประจวบกับทอดกฐิน พระเจ้าแผ่นดินจึงเสด็จพระราชดำเนิรไปทอดพระกฐินโดยกระบวรเรือรบ แห่แหนให้ไพร่พลรื่นเริงในการกุศล เปนต้นของประเพณีที่แห่เสด็จกฐินโดยกระบวรเรือยาวสืบมาจนทุกวันนี้ ในฤดูอื่นเวลามีการเสด็จไปทางเรือก็ใช้เรือรบลำที่เปนเรือพระที่นั่ง และมีเรือรบพวกทหารรักษาพระองค์แห่เสด็จ แต่เปนกระบวรน้อยไม่เรียกว่ากระบวรพยุหยาตรา เหมือนเสด็จเนื่องด้วยการซ้อมกระบวรรบเช่นเสด็จกฐินและเสด็จขึ้นพระพุทธบาท.

เรือรบแต่โบราณที่กล่าวมา มีแก้ไขเพิ่มเติมในเวลาบ้านเมืองปราศจากศึกสงคราม เมื่อใช้เรือเปนแต่กระบวรแห่ให้เปนพระเกียรติยศงดงามมีหลายอย่าง ดังเช่นแต่งเรือไชยด้วยลวดลายสลักเสลาให้เปนเรือกิ่ง ตั้งบุษบกและแต่งเปนเรือศรีเปนต้น เปนของแก้ไขเกิดขึ้นชั้นหลัง

เรือรบครั้งกรุงศรีอยุธยาเปนอันตรายเสียเมื่อพม่าล้อมกรุง ฯ คราวหลังหมดไม่มีเหลือ เหตุด้วยเรือรบทั้งปวงนั้นปลูกโรงรักษาไว้ทางข้างด้านเหนือพระนคร (แถววัดศาลาปูน) ครั้นกองทัพพม่ายกเข้ามาได้ถึงชานพระนครทางด้านเหนือ ก็ถอยเรือลงมารวบรวมไว้ในแม่น้ำที่ปากคลองตะเคียน พม่ายกอ้อมมาได้เผาเรือรบเสียหมดตั้งแต่ก่อนเสียกรุง ฯ มาถึงสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทรต้องต่อใหม่ทั้งหมด มีปรากฏชื่อเรือรบสำหรับใช้ในทางแม่น้ำตามแบบเก่าซึ่งสร้างในกรุงรัตนโกสินทรอยู่ในทำเนียบดังนี้.

ระวางเรือพระที่นั่ง

ในรัชกาลที่ ๑

เรือพระที่นั่งกิ่งแลเอกไชย

๑ เรือศรีสุพรรณหงส์ พระที่นั่งกิ่งศีร์ษะหงส์ พื้นดำ ยาว ๘ วา กำลัง ๗ ศอกกว้าง ๕ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๗ นิ้ว

๒ เรือศรีสมรรถไชย พระที่นั่งกิ่ง พื้นแดง ยาว ๑๘ วา ๖ นิ้ว กำลัง ๖ ศอก ๗ นิ้ว กว้าง ๕ ศอก ๕ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอกคืบ ๕ นิ้ว

๓ เรือไกรสรมุข พระที่นั่งกิ่ง พื้นดำ ยาว ๑๙ วาศอก กำลัง ๖ ศอกคืบ ๑ นิ้ว กว้าง ๕ ศอก ๗ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๖ นิ้ว

๔ เรือศรีประภัศรไชย พระที่นั่งเอกไชย พื้นดำ ยาว ๑๘ วา กำลังกว้าง [redacted] ศอก [redacted] นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๖ นิ้ว

๕ เรือไกรแก้วจักรรัตน พระที่นั่งกิ่ง พื้นเขียว ยาว ๑๗ วา [redacted] ศอกคืบ ๓ นิ้ว กำลัง ๖ ศอก [redacted] นิ้ว กว้าง ๔ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก [redacted] ศอก [redacted] นิ้ว

๖ เรือไกรสรจักร พื้นเขียว ยาว ๑๗ วา ๒ ศอก กำลังกว้าง ๔ ศอกคืบ ๔ นิ้ว ท้องลึก [redacted] ศอก ๖ นิ้ว

---

๑ คู่กับเรือ (๒) ม[redacted]ลสุบร[redacted]ณ ร, [redacted]

๖ [redacted]คู่กับเรือ (๑) ศรีสุน[redacted]ไชย ร, ๓

๗ เรือชลพิมานไชย พื้นแดง ยาว ๑๒ วา ๓ ศอก ๖ นิ้ว (๑๒ วา ๓ ศอก) กำลัง ๕ ศอก ๒ นิ้ว กว้าง ๓ ศอก ๘ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๒ นิ้ว

๘ เรือไกรสรมารถ พื้นแดง ยาว ๑๔ วา กำลังกว้าง ๔ ศอก ท้องลึก ๑ ศอก ๒ นิ้ว

๙ เรือ (ไม่มีนาม) พระที่นั่งเอกไชยน้อย พื้นดำ ยาว๑๔วา กำลัง ๕ ศอก ๑๐ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๒ นิ้ว

เรือพระที่นั่งศรี

๑๐ เรือบุษบกพิศาล พระที่นั่งศรีประกอบ พื้นน้ำเงิน ยาว ๑๕ วา กำลัง ๕ ศอกคืบ ๒ นิ้ว กว้าง ๔ ศอกคืบ ๒ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๒ นิ้ว (ใน พ, ว่าเรือนี้ ร, ๑ ได้เสด็จไปรบทัพพม่าลาดหญ้า จุ. ๑๑๔๗)

๑๑ เรือวิมานอมรินทร์ พระที่นั่งศรีประ พื้นเขียว ยาว ๑๒ วา ๓ ศอกคืบ กำลัง ๕ ศอก ๒ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก (ใน พ, ว่าเรือนี้เปนเรือเชิญพระไชย ร, [illegible] เสด็จไปรบทัพพม่าลาดหญ้า จุ. [illegible]๔๗)

๑๒ เรือรังสิทพรตน พระที่นั่งศรี เขียนทองพื้นแดง ยาว ๑๕ วา (๑๔ วา ๒ ศอก) กำลัง ๕ ศอกคืบ [illegible] นิ้ว กว้าง ๔ ศอกคืบ [illegible] นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๓ นิ้ว

๑๓ เรือจักรพรรดิภิรมย์ พระที่นั่งศรี (ประดับกระจกขายยา) พื้นดำ ยาว ๑๔ วา ๒ ศอก ๕ นิ้ว (๑๔ วา ๒ ศอก) กำลัง ๕ ศอกคืบ ๙ นิ้ว กว้าง ๔ ศอกคืบ ๔ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๘ นิ้ว

๑๔ เรือทินกรส่องศรี พระที่นั่งศรีเขียน พื้นม่วง (พื้นแดง) ยาว ๑๒ วาศอกคืบ กำลัง ๕ ศอก ๕ นิ้ว กว้าง ๓ ศอก [illegible] นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๑ นิ้ว (ใน พ, ว่า เรือนี้ ร, ๑ ได้เสด็จไปรบทัพพม่านครสวรรค์ จุ. ๑๑๔๗)

๑๕ เรือมณีจักรพรรดิ พระที่นั่งศรีเขียน พื้นเขียว ยาว ๑๓ วา ๕ นิ้ว (๑๓ วา) กำลัง ๕ ศอก ๒ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๗ นิ้ว ท้อง ๓ คืบ ๑๐ นิ้ว (ใน พ, ว่าเรือนี้เปนเรือเชิญพระไชย ร, ๑ เสด็จไปรบทัพพม่านครสวรรค์ จุ. ๑๑๔๗)

เรือศรีพระที่นั่งรองสองลำ

๑๖ เรืออนงคนิกร (ลายเขียนทอง) พื้นดำ ยาว ๑๓ วา ๑๐ นิ้ว (๑๓ วา) กำลัง [illegible] ศอก กว้าง........

๑๗ เรืออับสรสุรางค์ (ลายเขียนทอง) พื้นม่วง ยาว [illegible] วาศอก กำลัง [illegible] ศอก [illegible] นิ้ว กว้าง........

เรือศรีวังหน้า

๑๘ เรือแก้วจักรพรรดิ พระที่นั่งศรีประกอบ พื้นน้ำเงิน ยาว ๑๕ วา กำลัง [illegible] ศอก ๖ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ๔ นิ้ว ท้องลึก [illegible] ศอก ๓ นิ้ว (ใน พ, ว่าเรือนี้กรมพระราชวังบวร ร, ๑ ได้เสด็จไปรบทัพพม่าลาดหญ้า จุ. ๑๑๔๗)

๑๙ เรือสวัสดิ์ชิงไชย พระที่นั่งศรีประกอบ พื้นดำ ยาว ๑๖ วา กำลัง ๖ ศอก กว้าง ๑ ศอก ๔ นิ้ว ท้องลึก [redacted] ศอก ๖ นิ้ว (ใน พ, ว่า เรือนี้เปนเรือเชิญไชย กรมพระราชวังบวร ร, ๑ เสด็จไปรบทัพพม่า ลาดหญ้า จุ. ๑๑๔๗)

๒๐ เรือวิลัยเลขา พระที่นั่งศรีเขียนทอง พื้นดำ ยาว ๑[redacted] วา ๓ ศอกคืบ กำลัง ๕ ศอก ๗ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ๔ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๔ นิ้ว

เรือพระที่นั่งกราบ

๒๑ เรือศรีเมือง ยาว [redacted]๔ วา ๒ ศอกคืบ ๖ นิ้ว (๑๔ วา ๒ ศอก) กำลัง ๕ ศอก กว้าง ๓ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก [redacted] ศอก

๒๒ เรือเพื่องฟ้า ยาว ๑๔ วา ๒ ศอก กำลัง [redacted] ศอก ๕ นิ้ว กว้าง [redacted] ศอกคืบ ๙ นิ้ว ท้องลึก [redacted] ศอก ๒ นิ้ว

๒๓ เรือทิพากร ยาว ๑๔ วา ๓ ศอกคืบ กำลัง ๕ ศอก ๕ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ๑ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๒ นิ้ว

๒๔ เรือกระบวรนางรำ ยาว ๑๖ วา ๒ ศอกคืบ ๖ นิ้ว (๑๖ วา ๒ ศอก) กำ[redacted]ง ๔ ศอกคืบ ๑[redacted] นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๘ นิ้ว ท้อง[redacted]ก ๑ ศอก

๒๕ เรือแก้วชิงดวง ยาว ๑๓ วา [redacted] นิ้ว กำลัง ๔ ศอก ๕ นิ้ว

---

๒๓ คู่ถับเรือ (๖) ขจรกรุง (๗) รุ้งประสานสาย (๘) ชายลมหวน [redacted], ๓

๒๔ [redacted]ถับเรือ (๒) ประจำทวีป ร, [redacted]

๒๖ เรือพวงแก้ว ยาว ๑๓ วา กำลัง ๕ ศอก ๕ นิ้ว กว้าง [illegible] ศอก ๙ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๘ นิ้ว

๒๗ เรือทองปลิว ยาว ๑๑ วา ๑ คืบ กำลัง ๓ ศอก ๒ นิ้ว กว้าง ๒ ศอก ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๕ นิ้ว

๒๘ เรือทิวลม ยาว ๑๒ วา กำลัง ๓ ศอกคืบ ๑ นิ้ว กว้าง ๓ ศอก ๒ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๘ นิ้ว

๒๙ เรือล่องลม ยาว ๑๐ วา ๒ ศอก กำลัง ๒ ศอกคืบ ๙ นิ้ว กว้าง ๒ ศอก ๒ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๔ นิ้ว

๓๐ เรือชมรื่น ยาว ๑๐ วาศอกคืบ ๑๐ นิ้ว กำลัง ๒ ศอกคืบ ๗ นิ้ว กว้าง [illegible] ศอก ๔ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๔ นิ้ว

๓๑ เรือมังกร ยาว ๑๑ วาศอกคืบ กำลัง ๓ ศอก ๔ นิ้ว กว้าง ๒ ศอก ๑๐ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๗ นิ้ว

๓๒ เรือช้านางนอน ยาว ๑๖ วา ๒ ศอก ๘ นิ้ว กำลัง [illegible] ศอกคืบ ๖ นิ้ว กว้าง ๔ ศอกคืบ ๕ นิ้ว ท้องลึก [illegible] ศอก [illegible] นิ้ว

๓๓ เรือกรนางนาฎ ยาว ๑๔ วา กำลัง ๕ ศอก กว้าง ๔ ศอก [illegible] นิ้ว ท้องลึก [illegible] ศอก ๑ นิ้ว

เรือกระบวรบดทอง

๓๔ เรือเอกไชยเหินหาว เอกไชยคู่ชัก พื้นดำ ยาว ๑๔ วาศอก ๕ นิ้ว กำลัง ๕ ศอก ๔ นิ้ว กว้าง [illegible] ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๓ นิ้ว

๓๕ เรือเอกไชยหลาวทอง เอกไชยคู่ชัก พื้นดำ ยาว ๑๔ วาศอก ๔ นิ้ว กำลัง ๕ ศอก ๔ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ท้องลึก ๑ ศอก ๒ นิ้ว

๓๖ เรือครุฑเหินระเห็จ พื้นดำ ยาว ๑[illegible] วาศอกคืบ กำลัง ๕ ศอกคืบ ๑๑ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ท้องลึก ๑ ศอก ๑๐ นิ้ว

๓๗ เรือครุฑเตร็จไตรจักร พื้นดำ ยาว ๑๓ วาศอกคืบ กำลัง ๕ ศอกคืบ ๗ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๙ นิ้ว

๓๘ เรือพาลีรั้งทวีป พื้นดำ ยาว ๑๓ วา ๓ ศอก กำลัง ๕ ศอก ๔ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ท้องลึก ๑ ศอก ๒ นิ้ว

๓๙ เรือสุครีพครองเมือง พื้นดำ ยาว ๑๔ วา กำลัง ๕ ศอก ๔ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๓ นิ้ว

๔๐ เรือกระบี่ปราบเมืองมาร พื้นดำ ยาว [illegible]๓ วา [illegible] ศอกคืบ กำลัง ๕ ศอก ๔ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ท้องลึก [illegible] ศอก

๔๑ เรือกระบี่ราญรอนราพณ์ พื้นดำ ยาว ๑๓ วา ๒ ศอกคืบ กำลัง [illegible] ศอก กว้าง ๔ ศอก ท้องลึก [illegible] ศอก

๔[illegible] เรืออสุรวายุภักษ์ พื้นดำ ยาว ๑๔ วา ๒ ศอก กำลัง ๕ ศอก [illegible] นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ๒ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๒ นิ้ว

๔๓ เรืออสุรยักษ์ พื้นดำ ยาว ๑๔ วา ๒ ศอก กำลัง ๕ ศอก [illegible] นิ้ว กว้าง ๔ ศอก [illegible] นิ้ว ท้องลึก ๔ ศอก [illegible] นิ้ว

เรือพิฆาฏ

๔๔ เรือมังกรจำแลง พื้นชาด ยาว ๑๔ วา ๗ นิ้ว กำ[illegible]ง [illegible] ศอกคืบ

๔๕ เรือมังกรแผลงฤทธิ์ พื้นชาด ยาว ๑๓ วา ๕ นิ้ว กำลัง ๕ ศอก ๖ นิ้ว

๔๖ เรือเหราล่องลอยสินธุ์ พื้นหงสดิน ยาว ๑๒ วา ๒ ศอกคืบ กำลัง ๔ ศอก ๕ นิ้ว

๔๗ เรือเหราลีลาสมุท พื้นหงส์ดิน ยาว ๑๒ วา ๒ ศอก ๙ นิ้ว กำลัง ๔ ศอก ๒ นิ้ว

๔๘ เรือสางกำแหงหาญ พื้นเหลือง ยาว ๑๐ วา ๓ ศอก กำลัง ๔ ศอก ๒ นิ้ว

๔๙ เรือสางชาญชลสินธุ์ พื้นเหลือง ยาว ๑๑ วา ๑ ศอก ๘ นิ้ว กำลัง ๔ ศอกคืบ ๓ นิ้ว

[illegible]๐ เรือโตขมังคลื่น พื้นแดงเสน ยาว [illegible]๑ วา [illegible] ศอก ๓ นิ้ว กำลัง ๕ ศอก [illegible] นิ้ว

[illegible] เรือโตผยองสมุท พื้นแดงเสน ยาว ๑๑ วา ๒ ศอก ๖ นิ้ว กำลัง ๕ ศอก

๕๒ เรือกิเลนประลองเชิง พื้นน้ำเงิน ยาว [illegible]๑ วา ๒ ศอก กำลัง ๔ ศอกคืบ ๗ นิ้ว

๕๓ เรือกิเลนละเลิงชล พื้นน้ำเงิน ยาว ๑๑ วา ๓ ศอก กำลัง ๔ ศอกคืบ [illegible] นิ้ว

๕๔ เรือเสือทยานชล พื้นน้ำเงิน ยาว ๑๐ วา ๓ ศอกคืบ กำลัง ๔ ศอกคืบ ๖ นิ้ว

๕๕ เรือเสือคำรนสินธุ์ พื้นน้ำเงิน ยาว ๑๐ วา ๑ ศอก ๖ นิ้ว กำลัง ๔ ศอกคืบ

เรือแซ

๕๖ เรือวิภัชนชล พื้นดำ ยาว ๑๒ วา ๓ ศอก ๕ นิ้ว กำลัง ๔ วา ๘ นิ้ว

๕๗ เรืออนนตสมุท พื้นดำ ยาว ๑๒ วา ๓ ศอก กำลัง ๔ วา

๕๘ เรือจรเข้คำรามร้อง พื้นดำ ยาว ๑๓ วา กำลัง ๑ วา

๕๙ เรือจรเข้คนองน้ำ พื้นดำ ยาว ๑๑ วา กำลัง ๓ ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว

๖๐ เรือวรวารี พื้นดำ ยาว ๑๑ วา ๓ ศอก ๓ นิ้ว กำลัง ๓ ศอกคืบ ๙ นิ้ว

๖๑ เรือศรีปทุมสมุท พื้นดำ ยาว ๑๓ วา ๓ ศอก ๒ นิ้ว กำลัง ๓ ศอกคืบ

๖๒ เรือตลุมละเวง พื้นดำ ยาว ๑๑ วา ๓ ศอก ๒ นิ้ว กำลัง ๓ ศอกคืบ

๖๓ เรือตะเลงละวน พื้นดำ ยาว ๑๐ วา ๒ ศอกคืบ กำลัง ๓ ศอกคืบ [illegible] นิ้ว

๖๔ เรือคชรำบาญ พื้นดำ ยาว ๙ วา ๓ ศอกคืบ กำลัง ๓ ศอก ๔ นิ้ว

๖๕ เรือสารสินธุ พื้นดำ ยาว ๑๐ วา ๓ ศอกคืบ ๔ นิ้ว

๖๖ เรือหมูชลจร พื้นดำ ยาว ๑๑ วา กำลัง ๓ ศอกคืบ ๖ นิ้ว

๖๗ เรือสุกรกำเลาะ พื้นดำ ยาว ๑๐ วา ๓ ศอกคืบ ๗ นิ้ว

๓ ศอก ๓ นิ้ว

เรือกระบวรแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา

ชื่อเรือกราบท่านให้คล้องกัน

ศรีเมือง	ร, ๓	ช้านางนอน	ร, ๓
เพื่องฟ้า	ร, ๑	กรนางนาฏ	ร, ๓
ทิพากร	ร, ๓	ประพาศแสงจันทร์	ร, ๓
ชจรกรุง	ร, ๓	ตวันส่องแสง	ร, ๓
รุ้งประสานสาย	ร, ๓	แท่งทองหล่อ	ร, ๓
ชายลมหวน	ร, ๓	ล่อใจชื่น	ร, ๓
กระบวรนางรำ	ร, ๑	รื่นใจชม	ร, ๓
ประจำทวีป	ร, ๒	สมทรงสลวย	ร, ๓
กลิ้งสมุท	ร, ๓		
สุดสายตา	ร, ๓		

รัชกาลที่ ๒

▪ เรือเหราข้ามสมุท พระที่นั่งศรี พื้น— ยาว— กำลัง—
กว้าง ๔ ศอกคืบ ท้องลึก ๑ ศอก ๗ นิ้ว

▪ สงสัยว่ากรมพระราชวังบวร ฯ ร, ๓ ต่อเรือลำนี้

๒ เรือประจ[illegible]ทวีป พระที่นั่งกราย ยาว [illegible]๗ วา ๓ ศอกคืบ กำลัง ๕ ศอกคืบ ๘ นิ้ว กว้าง ๔ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๓ นิ้ว

รัชกาลที่ ๓

เรือพระที่นั่งกิ่งแลเอกไชย

๑ เรือมงคลสุบรรณ พื้นแดง ยาว ๑๗ วา ๒ ศอก กำลัง ๖ ศอก ๖ นิ้ว กว้าง ๕ ศอก ๕ นิ้ว ท้องลึก [illegible] ศอก ๖ นิ้ว (ร, ๔ ทำรูปนารายน์ยืนหลังครุฑ เปลี่ยนชื่อว่าเรือ นารายน์ทรงสุบรรณ)

๒ เรือศรีสุนทรไชย พื้นแดง ยาว ๑๗ วา ๒ ศอก (๑๗ วา) กำลัง ๖ ศอก ๓ นิ้ว (๕ ศอกคืบ) กว้าง ๔ ศอกคืบ ๗ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๕ นิ้ว

๓ เรือ (ไม่มีนาม) พระที่นั่งเอกไชย พื้นแดง ยาว ๑๔ วา ๒ ศอก ๕ นิ้ว กำลัง ๒ ศอก [illegible] นิ้ว

เรือพระที่นั่งศรี

๔ เรือสุวรรณเหรา พื้นน้ำเงิน ยาว ๑[illegible] วาศอก (๑๗ วา ๒ ศอก) กำลัง ๖ ศอก ๕ นิ้ว กว้าง ๔ ศอกคืบ ๔ นิ้ว ท้องลึก [illegible] ศอกคืบ

[illegible] เรือรัตนดิลก พื้นแดง ยาว ๑๙ วา ๒ ศอก ๗ นิ้ว กำลัง ๖ ศอก ๖ นิ้ว (๖ ศอก) กว้าง ๕ ศอก ๔ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๓ นิ้ว

---

๒ ต่[illegible]หน้าชื่อเรือ (๒) กลึบสมุท สุดสาย[illegible]า ร, ๓

[illegible] คู่กับเรือ (๒) ไก[illegible]ส[illegible]จักร ร, [illegible]

[illegible] ชื่อต่อข้างหน้าเรือ (๒) บุ[illegible]บอพิศาล ร, ๑

เรือพระที่นั่งกราบ

๖ เรือขจรกรุง ยาว [illegible]๔ วา ๒ ศอกคืบ ๕ นิ้ว กำลัง [illegible] ศอก กว้าง [illegible] ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก [illegible] นิ้ว

๗ เรือรุ้งประสานสาย ยาว ๑๖ วา ๘ นิ้ว กำลัง ๔ ศอกคืบ ๓ นิ้ว กว้าง [illegible] ศอกคืบ ๓ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก

๘ เรือชายลมหวน ยาว [illegible]๖ วา ๒ ศอก กำลัง ๔ ศอก [illegible] นิ้ว กว้าง [illegible] ศอกคืบ ๕ นิ้ว ท้องลึก ๑ คืบ ๑๐ นิ้ว

๙ เรือกลีบสมุท ยาว [illegible]๖ วา ๒ ศอก กำลัง ๕ ศอก ๕ นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ๓ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก [illegible] นิ้ว

๑๐ เรือสุดสายตา ยาว ๑ เส้น [illegible] วา กำลัง ๕ ศอกคืบ ๕ นิ้ว กว้าง ๔ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก [illegible] ศอก

[illegible] เรือประพาสแสงจันทร์ ยาว ๑๖ วาศอก ([illegible]๕ วาศอก ๖ นิ้ว) กำลัง [illegible] ศอกคืบ ๒ นิ้ว ([illegible] ศอกคืบ ๖ นิ้ว) กว้าง ๔ ศอก [illegible]๐ นิ้ว ท้องลึก [illegible] ศอก ๔ นิ้ว

๑๒ เรือตวันส่องแสง ยาว ๑๕ วาศอก ๖ นิ้ว กำลัง ๕ ศอกคืบ ๘ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๘ นิ้ว ท้องลึก [illegible] ศอก ๒ นิ้ว

---

๖ ชื่อต่อเรือ (๑) ทิพากร ร,[illegible]

๘ ชื่อหน้าเรือ (๒) กรมบวรนางรำ ร,[illegible]

๙ ชื่อต่อเรือ (๒) ประจำทวีป ร,๒

๑[illegible] เรือแท่งทองหล่อ ยาว ๑๕ วา [illegible] ศอกคืบ ๑[illegible] นิ้ว กำลัง ๕ ศอก ๗ นิ้ว กว้าง ๔ ศอกคืบ ท้องลึก ๑ ศอก

[illegible]๔ เรือล่อใจชื่น ยาว ๑๔ วา ๒ ศอกคืบ ๙ นิ้ว กำลัง ๔ ศอกคืบ ๘ นิ้ว กว้าง [illegible] ศอกคืบ ๘ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก

๑๕ เรือรื่นใจชม ยาว [illegible]๗ วา ๓ นิ้ว กำลัง ๔ ศอก ๑๐ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ คืบ ๗ นิ้ว

๑๖ เรือสมทรงสลวย ยาว ๑๕ วา ๓ ศอกคืบ ๔ นิ้ว กำลัง ๔ ศอกคืบ ๙ นิ้ว กว้าง [illegible] ศอกคืบ ๗ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก [illegible] นิ้ว

[illegible]๗ เรือเหลาใหม่ ยังไม่มีชื่อ ยาว ๑๕ วาศอกคืบ ๓ นิ้ว กำลัง ๔ ศอกคืบ ๕ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๖ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก

๑๘ เรือราใน ยาว [illegible]๒ วา ๒ ศอก กำลัง ๔ ศอกคืบ ๑๐ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๑[illegible] นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก

๑๙ เรือสุทธาทิพย ยาว ๑๐ วาศอก ๖ นิ้ว กำลัง ๖ ศอกคืบ ๗ นิ้ว กว้าง ๕ ศอกคืบ ท้องลึก [illegible] ศอก ๙ นิ้ว

๒๐ เรือบัลลังก์ทอง ยาว [illegible]๒ วาศอก กำลัง ๖ ศอกคืบ ๘ นิ้ว กว้าง ๕ ศอก ๓ นิ้ว ท้องลึก [illegible] ศอก ๘ นิ้ว

[illegible]๑ เรือบัลลังก์แก้ว ยาว ๑๓ วาศอกคืบ ๖ นิ้ว กำลัง ๖ ศอก [illegible] นิ้ว กว้าง ๕ ศอก ๓ นิ้ว ท้องลึก ๑ ศอก ๗ นิ้ว

[illegible] เรือบัลลังก์เงิน ยาว ๑๑ วาศอกคืบ [illegible] นิ้ว กำลัง ๖ ศอกคืบ กว้าง ....

๒๓ เรือบรรทัดทอง ยาว ๑๔ วาศอกคืบ กำลัง ๔ ศอก ๗ นิ้ว กว้าง ....

๒๔ เรือกล้องสลัด ยาว [redacted]๔ วา กำลัง ๔ ศอก ๗ นิ้ว กว้าง ๓ ศอกคืบ ๒ นิ้ว ท้องลึก ๓ คืบ ๘ นิ้ว

รัชกาลที่ ๔

เรือพระที่นั่งกิ่ง

๑ เรืออนันตนาคราช พระที่นั่งบัลลังก์นาค ๗ เศียร พื้นเขียว ยาว ๑ เส้น ๓ วา (๑ เส้น ๖ ศอก) กำลัง ๖ ศอก [redacted] นิ้ว กว้าง ๔ ศอก ๒ นิ้ว

เรือพระที่นั่งศรีประกอบ

๒ เรือเทวาธิวัตถ์ ประกอบพื้นแดง ยาว ๑ เส้น

๓ เรือเสวยสวัสดิเกษมสุข ประกอบ ยาว ๑ เส้น

๔ เรือเพชรรัตนดาราราย ประกอบพื้นน้ำเงิน ยาว [redacted] เส้น ๒ นิ้ว กำลัง ๖ ศอก

[redacted] เรือทวยเทพดวายกร ประกอบพื้นสีแสด ยาว [redacted]๗ วา กำ[redacted] ๖ ศอก

เรือพร[redacted]ที่นั่งก[redacted]าบ

๖ เรือยอดไตรจักร ยาว ๑ เส้น ๖ ศอก

๗ เรือหลักไตรโลก ยาว..........................

รัชกาลที่ ๕
เรือพระที่นั่งศรี

๑ เรืออเนกชาติภุชงค์

มีเรือรบสำหรับใช้ทางแม่น้ำเปนแบบใหม่ ซึ่งคิดขึ้นในกรุงรัตนโกสินทร ๒ อย่าง อย่าง ๑ เกิดขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ ๒ ความปรากฎในพงศาวดารว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๕ เขมรกับญวนจะเข้ากันมาตีเมืองพระตะบอง พระบาทสมเด็จ ฯ พระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรด ฯ ให้พระสัมพันธวงศเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศรานุรักษ์ เสด็จคุมกองทัพลงไปตั้งรักษาเมืองพระตะบอง เจ้าฟ้ากรมขุนอิศรานุรักษ์เสด็จไปคราวนั้นได้แบบอย่างเรือรบญวนเข้ามาต่อขึ้นในกรุงเทพ ฯ เปนเรือแจวลำละ ๒๔-๒๕ แจว มีเก๋งพั้งสำหรับนายทัพตั้งอยู่ข้างตอนท้ายเรือ เรือรบญวนชนิดนี้ได้ใช้เปนแบบอย่างต่อขึ้นที่ในกรุงเทพ ฯ หลายลำ ดูเหมือนจะใช้เปนพาหนะของกองทัพที่ยกไปทางลำแม่น้ำเมื่อในรัชกาลที่ ๓ และที่ ๔ มีเหลืออยู่มาจนถึงรัชกาลที่ ๕ ข้าพเจ้าผู้แต่งหนังสือนี้ได้ทันเห็นสักสามสี่ลำยังใช้เปนเรือเครื่องในคราวเมื่อพระบาทสมเด็จ ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จแม่น้ำน้อยเมืองกาญจนบุรีครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๖ อีกอย่าง ๑ นั้น สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ได้แบบฝรั่งมาต่อขึ้นเมื่อในรัชกาลที่ ๔ เรียกว่ากันโบต เปนเรือยาวขนาดใหญ่ติกรรเชียงราว ๒๐ เล่ม ตั้งปืนใหญ่ข้างหัวเรือบอกหนึ่ง เรือแบบนี้จะต่อเพิ่มเติมขึ้นในรัชกาลที่ ๕ อีกสักกี่ลำหาทราบไม่ รวมทั้งหมดเห็นจะมีไม่เกิน ๖ ลำ เรื่องตำนานเรือรบโบราณสำหรับใช้ทางแม่น้ำมีมาดังนี้.

---

๑ ชื่อต่อเรือ (๑) อนันตนาคราช ร. ๔

เรือรบยนต์สำหรับใช้ทางแม่น้ำ

เรือรบสำหรับใช้ทางแม่น้ำมามีแก้ไขให้เปนเรือรบตามสมัยปัจจุบัน เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบันนี้ ทรงตั้งกรมราชนาวีเสือป่า โปรดเกล้า ฯ ให้แต่งเรือยนต์ขนาดใหญ่ ตั้งขึ้นเรือรบสำหรับใช้ในลำแม่น้ำได้มี ๔ ลำ คือ

๑ เรือพระที่นั่งประจำทวีป ขนาดยาว ๗๕ ฟุตกว้าง ๑๔ ฟุต เครื่องยนต์ ๙๖ แรงม้า มีปืนหน้าเรือกระบอก ๑ ท้ายเรือกระบอก ๑

๒ เรือนรสิงห์ ขนาดกว้าง ๑๑ ฟุต ๖ นิ้ว ยาว ๕๕ ฟุต เครื่องยนต์ ๘๐ แรงม้า มีปืนหัวเรือกระบอก ๑ ท้ายเรือกระบอก ๑

๓ เรือบำรุงสาสนา ขนาดยาว ๔๐ ฟุต กว้าง ๙ ฟุต ๖ นิ้ว เครื่องยนต์ ๕๕ แรงม้า มีปืนหน้าเรือกระบอก ๑

๔ เรืออาสาสู้สมร (ลำนี้เปนเรือกลไฟ) ขนาดยาว ๘๘ ฟุต กว้าง ๑๕ ฟุต มีปืนท้ายเรือกระบอก ๑

เรือยนต์เหล่าที่กล่าวมานี้ ยังอยู่ในฐานกำลังทดลอง ไม่ลงแบบแผนแน่นอนทีเดียว

ว่าด้วยเรือรบสำหรับใช้ทางทเล

ในเรื่องพงศาวดารครั้งกรุงศรีอยุธยาเปนราชธานี ปรากฎว่ากองทัพไทยได้เคยยกไปรบพุ่งทางทเลแต่ในรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรไตร

โยนกภาค กล่าวไว้ในหนังสือพระราชพงศาวดาร[๑] ว่า "จุลศักราช ๘๑๓ ปีมะแม (พ.ศ. ๑๙๙๔) แต่งทัพให้ไปเอาเมืองมละกา" เพียงเท่านี้ แต่ควรสันนิษฐานได้ว่ากองทัพที่ยกไปนั้น คงมีทั้งกองทัพยกและกองทัพเรือยกลงไปทางทะเล เพราะเมืองมละกาอยู่ริมทะเลชายแหลมมลายูข้างด้านตวันตก ต่อมาปรากฏว่าใช้เรือรบทางทะเลในการศึกอีกครั้งหนึ่ง ในรัชกาลพระเจ้าทรงธรรมยกทั้งกองทัพยกทัพเรือลงไปตีกรุงกัมพูชา เมื่อปีจอ พ.ศ. ๒๑๖๕ เรื่องนี้ปรากฏแต่ในจดหมายเหตุของชาวต่างประเทศ กล่าวว่ากองทัพเรือที่ยกลงไปหาได้รบไม่ ต่อมาอีกครั้งหนึ่ง ในรัชกาลสมเด็จพระเพทราชาเมื่อปีขาล พ.ศ. ๒๒๒๙ พระยานครศรีธรรมราชเปนขบถ โปรด ฯ ให้พระยาสุรสงครามเปนแม่ทัพยกคุมพลหมื่นหนึ่ง พระยาราชวังสรรค์เปนแม่ทัพเรือคุม "เรือรบ ๑๐๐ ลำ เรือซเล ๑๐๐ ลำ พลรบพลแจว ๕๐๐๐ ยกไปทางทะเลทัพหนึ่ง ยกไประดมตีเอาเมืองนครศรีธรรมราช" ได้ดังประสงค์

ต่อมาปรากฏเรื่องยกกองทัพเรือรบทางทะเลอีกครั้งหนึ่ง ในรัชกาลพระเจ้าท้ายสระ เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๒๕๔ เหตุด้วยเจ้าเขมรชิงราชสมบัติกันในกรุงกัมพูชา ฝ่ายหนึ่งชื่อนักแก้วฟ้าไปอ่อนน้อมต่อญวนขอกองทัพมาช่วยชิงเอากรุงกัมพูชาได้ อีกฝ่ายหนึ่งชื่อนักเสด็จหนีเข้ามากรุงศรีอยุธยา ทูลขอกองทัพไปช่วยตีเอากรุงกัมพูชาคืนมาขึ้น

---

๑ ฉบับหลวงประเสริฐในประชุมพงศาวดารภาค ๑ หน้า ๑๑[illegible]

ไทยดังแต่ก่อน พระเจ้าท้ายสระจึงโปรด ฯ ให้เกณฑ์กองทัพบกทัพเรือ กองทัพบกมีจำนวนพล ๒๐,๐๐๐ ให้นักเสด็จเปนแม่ทัพ[1] ให้พระยาโกษาธิบดี จีน[2] เปนแม่ทัพเรือ จำนวนพล ๑๐,๐๐๐ มี "เรือรบ ๑๐๐ เศษ พร้อมด้วยพลแจวและเครื่องสรรพาวุธต่าง ๆ[3]" กองทัพเรือไทยยกไปครั้งนี้ได้รบกับกองทัพเรือของญวนที่ปากน้ำเมืองผไทมาศ (เรียกกันเปนสามัญเดียวนี้ว่า เมืองฮาเตียน) แต่กองทัพไทยแพ้กลับ เพราะพระยาโกษาธิบดีจีนขลาด ต้องถูกปรับให้ใช้เรือและเครื่องศาสตราวุธยุทธภัณฑ์ของหลวงซึ่งเสียไปในครั้งนั้น การสงครามซึ่งไทยใช้เรือรบทางทเลในสมัยเมื่อกรุงศรีอยุธยาเปนราชธานีมีปรากฎในหนังสือพระราชพงศาวดาร ๓ ครั้งดังแสดงมา

ถึงสมัยเมื่อกรุงธนบุรีเปนราชธานี ในเรื่องพงศาวดารก็ปรากฎว่าทำสงครามด้วยใช้เรือรบทเลหลายครั้ง เริ่มต้นแต่พระยาตาก (สิน) ลงไปตั้งตัวเปนใหญ่อยู่ณเมืองจันทบุรี เมื่อรวบรวมกำลังได้มากแล้วต่อเรือรบขึ้น ๑๐๐ ลำเศษ ยกกองทัพเรือนั้นเข้ามาเมื่อเดือน ๑๑ ปีกุญ พ.ศ. ๒๓๑๐ มาตีได้เมืองธนบุรี และพระนครศรีอยุธยาคืนจากพม่า แล้วลงมาตั้งกรุงธนเปนราชธานี พยายามรวบรวมราชอาณาเขตร

---

๑ เห็นว่าจะมีข้าราชการไทยเปนแม่ทัพ แต่ไม่ปรากฎชื่อในหนังสือพระราชพงศาวดาร

๒ ที่เรียกว่าพระยาโกษาธิบดีจีน จะหมายความว่าชื่อจีนหรือว่าเปนเชื้อจีนก็อาจจะเปนได้ทั้ง ๒ อย่าง,

๓ พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาเล่ม ๒ หน้า ๒๐[illegible]

สยามประเทศให้คืนคงดังแต่ก่อน ในการที่พระเจ้ากรุงธนบุรีทำสงครามรวบรวมราชอาณาเขตรในสมัยนั้น ปรากฎว่าเสด็จโดยกระบวรทัพเรือร่วมทางทเลตามกองทัพยกลงไปตีเมืองนครศรีธรรมราช เมื่อเดือน ๘ ปีฉลู พ.ศ. ๒๓๑๒ ครั้งหนึ่ง ได้เมืองนครศรีธรรมราชตามพระราชประสงค์ ต่อมาถึงปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๑๔ เสด็จโดยกระบวรทัพเรือทางทเลตามทัพยกลงไปตีได้กรุงกัมพูชาอีกครั้งหนึ่ง.

ถึงสมัยเมื่อกรุงรัตนโกสินทรเป็นราชธานีในรัชกาลที่ ๑ เมื่อปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๓๒๘ คราวศึกพม่ายกทัพใหญ่มาตีเมืองไทยทุกทางนั้น ปรากฎว่าพระบาทสมเด็จ ๆ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกโปรด ๆ ให้กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จโดยกองทัพเรือตาม กอง ทัพยก ลงไป ตีเมืองนครศรีธรรมราชได้คืนจากพม่า แล้วเลยลงไปตีได้เมืองปัตตานีด้วย ต่อมาเมื่อปีมะแม พ.ศ. ๒๓๓๐ พระบาทสมเด็จ ๆ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงพระราชดำริห์จะตีเมืองพม่าตอบแทนบ้าง โปรด ๆ ให้กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทเสด็จลงไปตั้งต่อเรือรบที่ เมือง กระบุรี แล้วส่วนพระองค์เสด็จยกกองทัพยก ให้กรมพระราชวังบวร ๆ ยกกองทัพเรือขึ้นไปยังเมืองทวาย ซึ่งเอาเปนที่มั่นในครั้งนั้น กองทัพเรือไทยได้รบกับกองทัพเรือพม่าหลายครั้ง.

ในรัชกาลที่ ๒ เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๖๒ ได้ข่าวว่าพม่าจะยกกองทัพมาตีเมืองไทยอีก พระบาทสมเด็จ ๆ พระพุทธเลิศหล้านภาลัย

โปรด ฯ ให้เตรียมการที่จะต่อสู้พม่า ให้พระเจ้าลูกยาเธอกรมหมื่นเจษฎาบดินทร (คือพระบาทสมเด็จ ฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว) เสด็จยกกองทัพยกไปตั้งรักษาเมืองกาญจนบุรีขัดตาทัพพม่าที่จะยกมาทางด่านพระเจดีย์สามองค์ทางหนึ่ง โปรด ฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นศักดิพลเสพ คุมกองทัพยกไปตั้งที่เมืองเพ็ชรบุรีขัดตาทัพพม่าที่จะยกมาทางด่านศิงขรทัพ ๑ ให้พระยากลาโหมราชเสนา คุมกองทัพลงไปรักษาเมืองถลางทัพ ๑ และครั้งนั้นระแวงว่าเจ้าพระยาไทร (ปะแงรัน) จะเอาใจออกหากไปเข้ากับพม่า และจะเปนขบถขึ้นในเวลาเมื่อพม่ายกกองทัพมา จึ่งโปรด ฯ ให้เจ้าพระยานคร ฯ (น้อย) เตรียมกองทัพยกไว้ที่เมืองนคร ฯ อีกทัพ ๑ และให้ตั้งกองต่อเรือรบที่เมืองสตูล เปนกองทัพเรือของเมืองนครศรีธรรมราชอีกทัพ ๑ ครั้นศึกพม่าเลิกไปไม่ยกมา พวกกรมการเมืองไทรฟ้องกล่าวโทษเจ้าพระยาไทร ว่าเอาใจไปเผื่อแผ่แก่พม่าจริง จึ่งโปรด ฯ ให้เจ้าพระยานคร ฯ ยกกองทัพยกทัพเรือลงไปตีได้เมืองไทรบุรี ตั้งไทยเปนเจ้าเมืองปกครองแต่นั้นมา การศึกคราวนี้นับว่าได้ใช้เรือรบทางทเลอีกคราว ๑

ถึงรัชกาลที่ ๓ เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๗๔ พวกแขกเมืองไทรเปนขบถขึ้น แขกเมืองปัตตานีก็พลอยเปนขบถขึ้นด้วย โปรด ฯ ให้กองทัพกรุงเทพ ฯ เปนกองทัพน้อย ๆ ยกลงไป ๔ กอง ช่วยเจ้าพระยานคร ฯ และพระยาสงขลาปราบปรามแขกมลายู แต่จะยกไป

เปนทัพยกหรือทัพเรือหาปรากฏไม่ ปรากฏแต่ว่าไปทำการไม่สำเร็จ ถึงปีมะโรง พ. ศ. ๒๓๗๕ พระบาทสมเด็จ ฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรด ฯ ให้เจ้าพระยาพระคลัง ที่สมุหพระกลาโหม (คือสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ) เปนแม่ทัพใหญ่ ยกกองทัพเรือลงไปบัญชาการ แต่เมื่อลงไปถึงนั้นเจ้าพระยานคร ฯ ปราบปรามขบถทางเมืองไทรบุรีราบคาบแล้ว ได้ใช้เรือรบแต่ในการปราบปรามพวกขบถที่เมืองปัตตานี

ต่อมาถึงปีมะเส็ง พ. ศ. ๒๓๗๖ ไทยเกิดรบขึ้นกับญวน พระบาทสมเด็จ ฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรด ฯ ให้เจ้าพระยาบดินทรเดชาเปนแม่ทัพยก ให้เจ้าพระยาพระคลัง ที่สมุหพระกลาโหมเปนแม่ทัพเรือ ยกลงไปตีเมืองไซ่ง่อน กองทัพเรือที่ยกลงไปครั้งนั้น ตีได้เมืองโจดก แต่ทำการต่อไปหาสำเร็จไม่ ขัดสเบียงอาหารต้องถอยกลับมา

ครั้งนั้นญวนกับไทยเปนข้าศึกกันต่อมาอีกหลายปี แต่รบกันในแดนเขมรเปนพื้น ถึงปีฉลู พ. ศ. ๒๓๘๔ พระบาทสมเด็จ ฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริห์จะกันเมืองเขมรให้ขาดจากอำนาจญวน โปรด ฯ ให้จัดกองทัพเรือ ให้หมื่นไวยวรนาถ ช่วง (คือสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ) คุมกองหน้า ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศร์รังสรรค์ (คือพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว) คุมกองหลวง ยกลงไปหมายจะทำลายคลองขุดทางเดิรเรือของญวนในระหว่างทเลใหญ่กับทเลสาป ตัดทางคมนาคมของข้าศึก

เสีย แต่กองทัพเรือที่ยกลงไปครั้งนั้นทำการหาสำเร็จไม่ เรื่องการใช้เรือรบไทยสำหรับทางทเลทำสงครามมีปรากฏในพงศาวดารรัชกาลที่ ๓ ดังพรรณามา

รูปร่างเรือรบไทยแต่โบราณ ส่วนเรือรบซึ่งสำหรับใช้ทางแม่น้ำ ยังมีเรือแซ เรือเอกไชย เรือศีร์ษะสัตว์ แลเรือกราบ ซึ่งสำหรับแห่กระบวรเสด็จกฐินปรากฏเปนตัวอย่างอยู่ แต่ส่วนเรือรบซึ่งสำหรับทางทเลนั้นสูญเสียหมดแล้วหามีตัวอย่างเหลืออยู่ไม่ มีแต่คำพรรณาบอกลักษณไว้ในหนังสือพระราชพงศาวดาร[1] ตอนพระเจ้ากรุงธนบุรีเสด็จลงไปตีเมืองนครศรีธรรมราช พรรณาว่าด้วยเรือพระที่นั่ง ว่า "จึงเสด็จทรงเรือพระที่นั่งสุวรรณพิไชยนาวาท้ายรถ ยาว ๑๑ วา ปากกว้าง ๓ วาเศษ พลกรรเชียง ๒๙ คน" ดังนี้แห่งหนึ่ง ที่พรรณาชัดเจนกว่านั้นมีในกลอนนิราสพระราชนิพนธ์กรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาทว่าด้วยเรือพระที่นั่งครุฑ ซึ่งพระบาทสมเด็จ ฯ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรด ฯ ให้ต่อใหม่ยังมิทันได้ทรงเอง พระราชทานให้พระองค์ทรงเปนเรือพระที่นั่งไปในคราวเมื่อจะไปตีเมืองพม่า มีอยู่อีกแห่งหนึ่งว่า

๏ ที่นั่งครุฑทอดท่าเตรียมเสด็จ ดังจะเห็จนภมาศดูอาจอัด
จับพระยานาคินทร์บินรวบรัด สองหัตถ์ถือธงพิไชยยุทธ
ลงยันต์ลายทองตำหรับหลวง เด่นดวงเปนรูปวายุบุตร
จารงคร่ำใส่ช่องสองข้างครุฑ ฝรั่งคอยเตรียมชุดจะจุดบัน

[1] พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา เล่ม ๓ หน้า [illegible]๘

สมอเตรียมสมอประจำกว้าน พนักงารคล่องแคล่วไม่ขัดขืน
เตรียมคลี่ใบขยับยืน พลแจวเร่งรื่นประจำแจว
ใส่เสื้อปัศตูแขนสั้น โหมดคั่นขลิบคู่เปนสองแถว
หมวกยี่ยอดปักภู่ดูวับแวว กางเกงแล้วด้วยแพรส่วยทอ
เสารายธงริ้วปลิวสบัด พระพายพัดแลละลิ่วเปนทิวหนอ
สีแสงแดงล้วนน่าพึงพอ ธงรยาบปักหว่างสมอเปนคู่กัน
ท้ายรวบรูดวิสูตรโถง เป่นจรรโลงแผ้วโศกให้เสื่อมกระสัน
ข้างท้ายลายเครือเจือสุวรรณ วายุผันระยับภู่จุริราย
แสงขึ้นล้วนถุงหักทองขวาง มีหลายอย่างขุดคร่ำต้นเหลี่ยมหลาย
ดสองรางสั้นคอลาย ทองปรายปลายหอกรายเรียง
แกลห้องท้ายบานบิด เปนรูปวิจิตรเยี่ยมพักตรแทยทักเถียง
ยมลม้ายคล้ายสัตรีเปนทีเมียง ถวิลเวียงฤๅมาเมินให้เร่งตรอง
เสเบือนพิศกรายสอาดเรียบ ดูระเบียบช่องขึ้นเปนแถวถ่อง
รายแคมสองข้างลำประจำซอง กระสุนสองนิ้วกึ่งชาติปากพระ
ระวังหน้าคอยรักษาถือถ่อจ้อง นายท้ายเตือนร้องอยู่เอะอะ
เห็นเรือมากกลัวสมอจะเกาะพะ คอยทอดปะทะท่าฤกษ์อยู่เปนทิว
ทั้งท้ายหน้าใส่เสื้อแดงแขนเขียว ดูแรงเรี่ยวสวมหมวกเกาจิ๋ว
กางเกงยกทอไหมเปนลายริ้ว ดังจะลิ่วเย้ายวนให้ชวนทรง
ที่นั่งกรายส่งเสด็จขึ้นเรือใหญ่ สถิตย์ในบัลลังก์ท้ายสูงระหง
ชาวมหาดซึ่งตามเสด็จลง ก็แต่งกายประจงประกวดกัน

ล้วนแต่ใส่เสื้อเข้มขายแดง　　เปนริ้วแย่งขลิบครุยดูคมสัน
เชิญเครื่องตามตำแหน่งที่แบ่งปัน　ข้างในกลั่นล้วนสุนงค์ที่ทรงลักษณ์
ทั้งโอรสบุตรีที่เปรมโปรด　　ปราโมทย์ที่ได้โดยบรรเทิงหนัก
จำเนียรองค์งามทรงจำนงพักตร์　สมศักดิ์สมศรีฉวีวรร
ทางทอดทัศนาเรือข้าบาท　　แต่ละลำดูอาจชาญสมร
พร้อมเสร็จที่จะข้ามชโลธร　　พลากรสวมเสื้อใส่หมวกแดง
ลมลงธงปลิวสีสลับ　　เหลืองเขียวแดงจับรวีแสง
แสดขาวประจำลำมิให้แคลง　　จัดแจงเปนระเบียบตำแหน่งกอง.

พิเคราะห์ตามลักษณเรือพระที่นั่งและตามความที่กล่าวถึงเรือรบซึ่งได้แสดงมาข้างต้นตอนนี้　สันนิษฐานว่าเรือรบไทยซึ่งสำหรับใช้ทางทเลแต่โบราณ　คงเปนเรือขนาดยาวราว ๑๐ วา　ปากกว้างราว ๓ วา มีทั้งเสาใบและกรรเชียงหรือแจวด้วย　ปืนใหญ่เห็นจะวางรายแคมและหัวเรือ　ข้างท้ายเรือเปนเก๋งที่อยู่ของนายเรือ

เรือรบครั้งกรุงศรีอยุธยาถูกพม่าเผาเสียเมื่อครั้งเสียกรุง ฯ ดังกล่าวมาแล้ว　มาถึงครั้งกรุงธนบุรี　และกรุงรัตนโกสินทรต้องต่อใหม่　เรือที่ต่อในชั้นที่กล่าวนี้　น่าจะต่อแต่พอใช้ได้　ไม่เปนของมั่นคงถาวร　เพราะฉนั้นจึงปรากฏในจดหมายเหตุว่าเมื่อเกิดรบขึ้นกับญวนในรัชกาลที่ ๓　พระบาทสมเด็จ ฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว　โปรด ฯ ให้เจ้าพระยานคร ฯ (น้อย)　คิดแบบอย่างเรือรบขึ้นใหม่　เจ้าพระยา

นคร ฯ คิดต่อเปนเรือกำปั่นแปลงขนาดยาว ๑๑ วา กว้าง ๙ ศอกคืบ หัวเปนเรือปากปลา ท้ายเปนกำปั่น มีหลักแจวรายตลอดลำทั้งสองแคม สำหรับแจวในแม่น้ำลำคลอง และมีเสาใบสำหรับแล่นใบในทเลด้วย เมื่อคิดแบบอย่างตกลงแล้ว โปรด ฯ ให้เจ้าพระยานคร ฯ ต่อเรือกำปั่นแปลงลำแรกที่บ้านหน้าวัดมหาธาตุ ต่อสำเร็จแล้วถวายทอดพระเนตร ก็โปรด พระราชทานชื่อว่า เรือมหาพิไชยฤกษ์ เอาเปนตัวอย่างเกณฑ์ขอแรงข้าราชการผู้ใหญ่ และเจ้าภาษีนายอากรให้ช่วยต่อขึ้นอีก ๓๐ ลำ พระราชทานเงินช่วยลำละ ๒,๔๐๐ บาท ครั้นต่อเสร็จแล้วพระราชทานชื่อเรือ ดังนี้

เรือมหาพิไชยฤกษ์ (เรือตัวอย่าง)

๑ เรือไชยเฉลิมกรุง

๒ เรือบำรุงสาสนา

๓ เรืออาสาสู้สมร

๔ เรือขจรขบแดน

๕ เรือแล่นเลยลม

๖ เรืออุดมเดชะ

๗ เรือชะนะชิงไชย

๘ เรือประไลยข้าศึก

๙ เรือพิฆาตเลอสรวง

๑๐ เรือทลวงกลางรณ

๑๑ เรือประจญโจมทัพ

๑๒ เรือจับโจรทมิฬ

๑๓ เรือบินอรณพ

๑๔ เรือตลบล่องคลื่น

๑๕ เรือผันชลเชี่ยว

๑๖ เรือเที่ยวอุทก

๑๗ เรือกระหนกจาม

๑๘ เรือทรามคนอง

๑๙ เรือผยองสมุท

๒๐ เรือประทุษฐเมืองพาล

๒๑ เรือรำบานปรปักษ์

๒๒ เรือจักรอมเรนทร์

๒๓ เรือตระเวนวารี

๒๔ เรือตรีเพชฌฆาฏ

๒๕ เรือพรหมาสตร์นารายณ์

๒๖ เรือลอยชายเข้าเมือง

๒๗ เรือกระเดื่องบุญฤทธิ์

๒๘ เรือพานิชภิเษก

๒๙ เรือเฉกเทพดาสรรค์

๓๐ เรือมหันตมงคล

เรือกำปั่นแปลงเหล่านี้โปรด ฯ ให้ปลูกโรงเก็บรักษาไว้ที่คลองบางกอกใหญ่ การต่อเรือรบสำหรับใช้ทางทเลอย่างเก่าสิ้นเรื่องเพียงต่อเรือกำปั่นแปลงที่กล่าวมา ต่อแต่นี้ไปก็แปลงเปนเรือกำปั่นอย่างฝรั่ง.

เรื่องต่อเรือกำปั่นอย่างฝรั่งในกรุงรัตนโกสินทรนี้ ปรากฎว่าชั้นเดิมมีพวกฝรั่งต่างประเทศ (ดูเหมือนจะเปนโปรตุเกศ) เข้ามาขออนุญาตต่อเรือกำปั่นใบสำหรับการค้าขายที่ในกรุงเทพ ฯ นี้ มีสักคราวหนึ่งหรือสองคราว เพราะเห็นว่ามีไม้ดีบริบูรณ์ ซื้อได้ราคาถูก แต่เรือค้าขายของไทยยังใช้เรือสำเภาจีน มีแต่เรือกำปั่นของหลวงในรัชกาลที่ ๒ สำหรับไปค้าขายทางเมืองสิงคโปร์และเมืองหมาเก๊า ๒ ลำ ชื่อว่า เรือมาลาพระนคร ลำหนึ่ง เรือเหราข้ามสมุท ลำหนึ่ง จะเปนเรือต่อในเมืองนี้ หรือซื้อมาแต่ต่างประเทศหาปรากฎไม่ เริ่มที่ไทยจะใช้เรือกำปั่นอย่างฝรั่งแทนเรือรบทางทเลอย่างโบราณ และแทนเรือสำเภาจีนที่ค้าขาย เกิดขึ้นด้วยความคิดและความพยายามของสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ แต่เมื่อยังเปนที่หลวงนายสิทธิ์อยู่ในรัชกาลที่ ๓ มีคำเล่ากันมาว่า แรกเมื่อมีพวกมิชชันนารีอเมริกันเข้ามาตั้งสั่งสอนสาสนา และสอนวิชาการแก่ชาวประเทศนี้ในรัชกาลที่ ๓ นั้น มีผู้เห็นประโยชน์และได้พยายามเรียนความรู้ต่าง ๆ จากพวกมิชชันนารีอเมริกัน คือพระบาทสมเด็จ ฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังทรงผนวชอยู่ ทรงศึกษาในทางภาษาฝรั่งพระองค์ ๑ พระบาท

สมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังเปนสมเด็จเจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ทรงศึกษาวิชาทหารอย่างฝรั่งพระองค์ ๑ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท เมื่อยังเปนกรมหมื่นวงศาสนิท ทรงศึกษาวิชาแพทย์อย่างฝรั่งพระองค์ ๑ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ศึกษาวิชาต่อเรือกำปั่นองค์ ๑ นายโหมด อมาตยกุล ศึกษาวิชาแยกธาตุและวิชาเครื่องจักรกล ฯ

ในสมัยเมื่อไทยเกิดเปนข้าศึกกับญวนเมื่อรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จ ฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเกรงว่าญวนจะยกกองทัพเรือขึ้นมาบุกรุกพระราชอาณาเขตรบ้าง จึงโปรด ฯ ให้สร้างป้อมปราการตามหัวเมืองชายทเล และให้ต่อเรือรบกำปั่นแปลงขึ้นดังกล่าวมาแล้ว สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ เมื่อยังเปนที่เจ้าพระยาพระคลัง ได้ว่าทั้งกระลาโหมแลกรมท่า ต้องเปนเจ้าหน้าที่ลงไปสร้างป้อมปราการที่เมืองจันทบุรี ครั้งนั้นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เมื่อยังเปนที่หลวงนายสิทธิ์ ลงไปช่วยราชการบิดาที่เมืองจันทบุรี ได้ไปตั้งโรงต่อเรือกำปั่นใบตามแบบฝรั่งขึ้น ๒ ลำ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยุรวงศ์ส่งเข้ามาถวายพระบาทสมเด็จ ฯ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทอดพระเนตรก็โปรด ฯ พระราชทานชื่อว่าเรือเทพโกสินทรลำ ๑ เรือระบิลบัวแก้วลำ ๑ แล้วมีรับสั่งให้ต่อเพิ่มเติมขึ้นอีก ๑๐ ลำ พระราชทานชื่อดังนี้

๑ เรือแกล้วกลางสมุท

๒ เรือพุทธอำนาจ

๓ เรือราชฤทธิ์

๔ เรือวิทยาคม

๕ เรืออุดมเดช

๖ เรือเวทชะงัด

๗ เรือวัฒนานาม

๘ เรือสยามภพ

๙ เรือจบสมุท

๑๐ เรือสุดสาคร

เรือกำปั่นใบซึ่งต่อในคราวนี้ ได้ใช้เป่นเรือรบในคราวเมื่อโปรด ฯ ให้พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว กับสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เมื่อเปนที่จมื่นไวยวรนาถยกลงไปตีเมืองญวน.

ถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จ ฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรด ฯ ให้สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เมื่อเลื่อนขึ้นเปนเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ เปนแม่กองต่อเรือกำปั่นหลวงต่อมาจนตลอดรัชกาล ได้ต่อเรือรบกำปั่นใบอย่างเช่นต่อเมื่อรัชกาลที่ ๓ ขึ้นอีก ๔ ลำ คือ

๑ เรือจรจับโจร

๒ เรือโผนเผ่นทเล

(ชื่อเรือ ๒ ลำนี้พระราชทานชื่อต่อเรือจบสมุท, สุดสาคร ซึ่งต่อเมื่อในรัชกาลที่ ๓)

๓ เรือศรีรัตนโกสินทร (ต่อแทนเรือเทพโกสินทร รัชกาลที่ ๓ ซึ่งผุชำรุด)

๔ เรือราชรังสฤษดิ์ (ต่อแทนเรือราชฤทธิ์ รัชกาลที่ ๓ ซึ่งผุชำรุด)

สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศคิดต่อเรือปืนขึ้นใหม่อย่างหนึ่ง ๔ ลำ เรียกว่า "กันโบต" ตามแบบฝรั่ง (เข้าใจว่าเปนรูปเรือบต ขนาดใหญ่ติดกรรเชียง วางปืนใหญ่ที่หัวเรือลำละกระบอก ซึ่งอยู่มาจน รัชกาลที่ ๕ พระราชทานชื่อดังนี้

๑ เรือปราบหมู่ปรปักษ์

๒ เรือหาญหักศัตรู

๓ เรือต่อสู้ไพริณ

๔ เรือประจัญปัจจนึก

เรือรบที่ต่อเปนเรือใบในรัชกาลที่ ๔ หมดเพียงนี้ ต่อนี้ไปเริ่มทำเปนเรือกลไฟ

เรื่องต่อเรือกลไฟในประเทศนี้ มีปรากฏในจดหมายเหตุของพวกมิชชันนารีอเมริกัน กล่าวว่าพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังเปนสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์ ได้หมอจันดเลเปนผู้ช่วย ทรงพยายามทำหม้อและเครื่องจักรต่อเรือกลไฟขึ้นได้ลำ ๑ เมื่อรัชกาลที่ ๓ แต่ว่าเปนเรือเล่นพอแล่นได้ จะใช้การหาได้ไม่ ถึงรัชกาลที่ ๔ พระบาทสมเด็จ ฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรด ฯ

ให้สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ สั่งเครื่องจักรกลไฟมาแต่เมือง อังกฤษ มาต่อตัวเรือขึ้นในกรุงเทพ ฯ เมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๙๘ เปน เรือจักรข้าง ยาว ๗๕ ฟุต พระราชทานชื่อว่า เรือสยามอรสุมพล นับ เปนเรือกลไฟลำแรกซึ่งมีขึ้นในประเทศนี้ แต่นั้นก็เลิกต่อเรือใบ ต่อ แต่เรือกลไฟสืบมา เปนเรือรบ ๖ ลำ คือ

๑ เรือศรีอยุธยาเดช จักรท้าย ยาว ๒๐๐ ฟุต กว้าง ๒๗ ฟุต มีปืน ๙ กระบอก ต่อเมื่อปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๐๑ เรียกชื่อภาษาอังกฤษว่า Ayudian Power

๒ เรือมหาพิไชยเทพจักรท้าย ยาว ๑๒๐ ฟุต กว้าง ๑๘ ฟุต มีปืน ๗ กระบอก ต่อเมื่อปีมะเมีย พ.ศ. ๒๔๐๑ เรียกชื่อภาษาอังกฤษว่า Illustrious Conquerer

๓ เรือราญรุกไพรี จักรท้าย ยาว ๑๘๐ ฟุต กว้าง ๒๙ ฟุต มีปืน ๙ กระบอก ต่อเมื่อปีมะแม พ.ศ. ๒๔๐๒ เรียกชื่อภาษาอังกฤษว่า Enemy Chaser

๔ เรือสงครามครรชิต จักรท้าย ยาว ๑๐๐ ฟุต กว้าง ๒๑ ฟุต มีปืน ๒ กระบอก ต่อเมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๐๔ เรียกชื่อภาษาอังกฤษว่า Warlike

๕ เรือศักดิ์สิทธาวุธ ต่อคู่กับเรือสงครามครรชิต แต่กว้างกว่า ฟุต ๑ เรียกชื่อภาษาอังกฤษว่า Success in Arms

๖ เรือยงยศอโยชฌยา เรือรบวังหน้า จักรท้าย ยาว ๑๕๐ ฟุต

กว้าง ๒๙ ฟุต มีปืน ๖ กระบอก ต่อเมื่อปีกุญ พ.ศ. ๒๔๐๖ เรียกชื่อภาษาอังกฤษว่า Impregnable

ถึงตอนปลายรัชกาลที่ ๔ เมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๑๐ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ คิดต่อเรือรบขึ้นอีกลำหนึ่ง อย่างเรียกว่าเรือโคเวต ใหญ่กว่าบรรดาเรือรบที่ได้ต่อมาแล้ว พระบาทสมเด็จ ฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานชื่อว่า เรือสยามูประสดัมภ์ เรือรบต่อในรัชกาลที่ ๔ หมดจำนวนเพียงเท่านี้

ถึงรัชกาลที่ ๕ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ได้เปนผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในระหว่างเวลาเมื่อพระชัณษาพระบาทสมเด็จ ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวยังไม่ครบ ๒๐ ปี ตั้งแต่ปีมะโรงพ.ศ. ๒๔๑๑ จนปีระกา พ.ศ. ๒๔๑๖ แต่ท่านไม่ทิ้งหน้าที่เรื่องการต่อเรือกำปั่นด้วยยังมีใจรักอยู่ จึงย้ายที่ต่อเรือเข้าไปตั้งที่ริมคลองขนอนตรงหน้าวัดอนงคารามข้าม ให้ใกล้จวนที่ท่านอยู่ได้ลงมาดูการงารง่ายขึ้น เจ้าพระยาสุรวงศ์วัยวัฒน์ (วร บุนนาค) บุตรของท่านซึ่งเอาใจใส่ในเรื่องการเรือกำปั่นตามบิดาได้เปนผู้ช่วยและเปนกับตันเรือพระที่นั่งเมื่อเปนจางวางมหาดเล็ก ในรัชกาลที่ ๔ มาถึงรัชกาลที่ ๕ ได้เลื่อนขึ้นเปนเจ้าพระยา ฯ ที่สมุหพระกลาโหม ก็ยังเปนผู้ช่วยสมเด็จเจ้าพระยา ฯ ในเรื่องการต่อเรือกำปั่นต่อมา

เรือกำปั่นรบซึ่งสมเด็จเจ้าพระยา ฯ จัดสร้างขึ้นในรัชกาลที่ ๕ คือ

๑ เรือพิทยัมรณยุทธ์ เรือลำนี้เปนเรือเหล็กต่อที่สกอตแลนด์ประเทศอังกฤษ ได้ยินว่าเดิมรัฐบาลประเทศหนึ่งในอเมริกาใต้ว่าให้ต่อ

แล้วเกิดเกี่ยงแย่งไม่รับซื้อ ผู้ต่อจึงขอกขายมายังประเทศนี้เหตุด้วยเป็นเรือกินน้ำตื้น เข้าใจว่าได้ตกลงรับซื้อกันแต่ในรัชกาลที่ ๔ แต่ได้แล่นออกมาถึงกรุงเทพ ฯ ต่อในรัชกาลที่ ๕ เดิมชื่อเรือ Lotus พระราชทานนามว่าเรือพิทยัมรณยุทธ์ ต่อชื่อเรือสยามูปะสดัมภ์ เรือพิทยัมรณยุทธ์นี้พระบาทสมเด็จ ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเป็นเรือพระที่นั่งเมื่อเสด็จไปประพาศเมืองสิงคโปร์แลบเตเวียครั้งแรก

๒ เรือวรารัตนพิไชย เป็นเรือไม้ จักรข้าง ๒ ปล่อง ได้ยินว่าพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเริ่มต่อขึ้นในยุคเดียวกับต่อเรือพระที่นั่งอรรคราชวรเดชทางวังหลวง แต่ทำเป็นเรือรบค้างอยู่หาทันแล้วไม่ ถึงรัชกาลที่ ๕ สมเด็จเจ้าพระยา ฯ ให้กรมพระราชวังบวรสถานมงคลทรงต่อ ๆ มาจนสำเร็จ แต่ใช้เพียงเป็นเรือพระที่นั่งกรมพระราชวังบวร ฯ เรือลำนี้เมื่อกรมพระราชวังบวร ฯ ทิวงคต ตกมาเป็นเรือวังหลวงแก้ไขเป็นเรือพระที่นั่งรอง เรียกชื่อว่าเรืออรรคเรศรัตนาสน์ แทนเรืออรรคเรศรัตนาสน์ลำเก่า ซึ่งเอมเปอเรอนโปเลียนที่ ๓ ถวายพระบาทสมเด็จ ฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

๓ เรือมูรธาวสิตสวัสดิ์ เป็นเรือรบไม้ จักรท้าย สมเด็จเจ้าพระยา ฯ ต่อขึ้นในกรุงเทพ ฯ (เรือกลไฟที่ต่อมาแต่ก่อนใช้แต่เครื่องจักรชนิดโลเปรชเชอร์ เรือลำนี้แรกที่ได้เครื่องจักรอย่างคอมเปานด์มาต่อเรือไทย) สำเร็จเมื่อประภาพ.ศ. ๒๔๑๖ เป็นปีที่ทำพระราชพิธีบรมราชา

ภิเษกครั้งที่ ๒ จึงพระราชทานนามว่า "มุรธาวสิตสวัสดิ์" เรียกชื่อ ภาษาอังกฤษว่า Coronation เปนเรือรบลำแรกซึ่งต่อในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จ ๆ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเปนเรือพระที่นั่ง ... จากกรุงเทพ ๆ ไปจนปากน้ำแม่กลอง เมื่อคราวเสด็จประพาสแม่น้ำน้อย เมืองกาญจนบุรีครั้งแรก

๔ เรือหาญหักศัตรู เปนเรือรบอย่างเรียกกันว่าเรือป้อม เพราะทำ รูปป้อมข้างหัวเรือ ตั้งปืนอามสตรองขนาดใหญ่บอกหนึ่ง แลตั้งปืนขนาด ย่อมข้างท้ายบอกหนึ่ง สมเด็จเจ้าพระยา ๆ ได้แบบเรืออังกฤษมาต่อขึ้น เปนเรือไม้ เอาชื่อเรือกันโบตครั้งรัชกาลที่ ๔ มาใช้

๕ เรือต่อสู้ไพรีรณ ต่อเปนคู่กับเรือหาญหักศัตรู และเอาชื่อเรือ กันโบตครั้งรัชกาลที่ ๔ มาใช้เช่นกัน.

เรือรบที่สมเด็จเจ้าพระยา ๆ ต่อหมดจำนวนเพียงที่กล่าวมา เพราะ เรือรบซึ่งสร้างขึ้นแต่นั้นไปเปลี่ยนเปนใช้เรือเหล็ก จึงสั่งมาแต่ต่าง ประเทศทั้งนั้น.

๖ เรือพระที่นั่งเวสาตรี เรือลำนี้ต่อในประเทศอังกฤษเดิมสั่งให้ ทำเปนเรือยอต ครั้นมาถึงกรุงเทพ ๆ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๑ จึงได้เอาปืน อามสตรองลงตั้งรายแคมใช้เปนเรือรบด้วย.

๗ เรือมกุฎราชกุมาร เรือปืนต่อที่เมืองฮ่องกง ยาว ๕๕.๖๖ เมตร์ กว้าง ๗.๑๗ เมตร์ ตั้งปืนใหญ่ ๖ กระบอก กำลังเร็ว ๑๑ น็อต ระวาง น้ำหนัก ๖๐๙.๖ ตัน เดิมต่อสำหรับรัฐบาลสะเปน แต่เกิดเกี่ยงแย่ง

ไม่ตกลงกันด้วยเหตุอันหนึ่ง ประจวบเวลาสมเด็จเจ้าฟ้า ฯ กรมพระยาภาณุพันธุวงศวรเดช เสด็จไปประเทศยี่ปุ่นกลับมาถึงเมืองฮ่องกง ทรงทราบจึงจัดการซื้อมา มาถึงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓

๘ เรือพระที่นั่งมหาจักรี (ลำที่ ๑) โปรด ฯ ให้กรมพระดำรงราชานุภาพ เมื่อยังเป็นกรมหมื่น กับพระยาชลยุทธโยธินทร (เดอริชลิว) ว่าให้ต่อที่ประเทศอังกฤษเมื่อปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ เป็นเรือชนิดกรูเซอร ยาว ๘๙.๗๓ เมตร์ กว้าง ๑๒.๑๙ เมตร์ มีปืน ๑๒ กระบอก ความเร็ว ๑๒ น๊อต น้ำหนัก ๒๖๐๐ ตัน ทำห้องที่ประทับเป็นเรือพระที่นั่งได้ด้วย แล่นออกมาถึงกรุงเทพ ฯ เมื่อปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๓๕ ใช้เป็นเรือพระที่นั่งตลอดมาจนในรัชกาลปัจจุบันนี้ เมื่อพระบาทสมเด็จ ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปยุโรป คราว แรกก็ทรงเรือพระที่นั่งมหาจักรีไปจนยุโรป.

๙ เรือพาลีรั้งทวีป เรือปืนต่อที่เมืองฮ่องกงเมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๔๓ ยาว ๕๒.๔๖ เมตร์ กว้าง ๗.๐๒ เมตร์ มีปืน ๖ กระบอก ความเร็ว ๑๐ น๊อต น้ำหนัก ๕๐๘ ตัน

๑๐ เรือสุครีพครองเมือง เรือปืนยาว ๕๒.๔๖ เมตร์ กว้าง ๗.๐๒ เมตร์ มีปืน ๖ กระบอก น้ำหนัก ๕๐๘ ตัน, ความเร็ว ๑๐ น๊อต ต่อที่เมืองฮ่องกงเป็นคู่กับเรือพาลีรั้งทวีป เมื่อปีฉลู พ.ศ. ๒๔๔๔ ชื่อเรือ ๒ ลำนี้ พระบาทสมเด็จ ฯ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานตามชื่อเรือรบสำหรับกระบวรเสด็จแต่โบราณ ด้วยทรงพระราชดำริห์ว่าชื่อเพราะ ควรจะเอามาใช้สำหรับเรือรบอย่างใหม่ ดีกว่าคิดชื่อใหม่

๑๑ เรือมูรธาวสิตสวัสดิ (ลำที่ ๒) ต่อที่เมืองฮ่องกงเมื่อปีจะ พ.ศ. ๒๔๔๓ ยาว ๔๗.๘๙ เมตร์ กว้าง ๗.๐๒ เมตร์ มีขึ้น ๕ กระบอก น้ำหนัก ๔๔๗.๐๔ ตัน ความเร็ว ๙.๕ น๊อต ใช้ชื่อเรือมูรธาวสิตสวัสดิ แทนลำเก่าซึ่งผุชำรุด

๑๒ เรือราญรุกไพรี เดิมเปนเรือสำหรับการค้าขาย เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ฯ รับซื้อมาแต่ต่างประเทศเอามาแก้ไขเปนเรือย๊อต พระราชทานนามว่า เรืออุบลบุรทิศ ภายหลังตกมาเปนของหลวง ใช้เปนเรือพระที่นั่งรองอยู่จนเรือมหาจักริเข้ามาถึง ต่อมาจึงแก้ไขเปนเรือรบ

ถึงตอนปลายรัชกาลที่ ๕ เมื่อสมเด็จเจ้าฟ้า ฯ กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต ทรงบัญชาการทหารเรือ และกรมหลวงชุมพรเขตร์อุดมศักดิ์ ทรงดำรงตำแหน่งเสนาธิการทหารเรือ ทรงคิดกะการสร้างเรือรบเปลี่ยนแบบแผนให้ทันกับความต้องการตามสมัย เมื่อได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว จึงได้สั่งให้สร้างเรืออย่างเดรสตรอยเออร์ เรียกในภาษาไทยว่า เรือพิฆาฏ ๒ ลำกับเรือตอร์ปิโด ๔ ลำให้ทำที่เมืองยี่ปุ่น เรือที่สร้างชุดนี้ได้มาถึงกรุงเทพ ฯ ในรัชกาลที่ ๕ บ้าง มาถึงต่อในรัชกาลปัจจุบันนี้บ้าง

๑๓ เรือเสือทยานชล เรือพิฆาฏรักษาฝั่ง ต่อในประเทศยี่ปุ่น ยาว ๗๑.๓๗ เมตร์ กว้าง ๖.๕๖ เมตร์ มีขึ้น ๖ กระบอก มีท่อตอร์ปิโด ๒ ท่อ ความเร็ว ๒๔ น๊อต น้ำหนัก ๓๗๑ ตัน มาถึงกรุงเทพ ฯ เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๕๑ ชื่อที่พระราชทานเอาชื่อเรือพิฆาฏของโบราณมาใช้

๑๔, ๑๕, ๑๖. เรือตอร์ปิโดชื่อว่า ที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ต่อที่ประเทศยี่ปุ่น ยาว ๔๑.๐๕ เมตร์ กว้าง ๔.๙๔ เมตร์ มีปืน ๒ กระบอก มีท่อตอร์ปิโด ๒ ท่อ ความเร็ว ๒๐ น็อต น้ำหนัก ๑๐๑.๖ ตัน เหมือนกันทั้ง ๓ ลำ เข้ามาถึงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ พร้อมกับเรือเสือทยานชล

เรือรบซึ่งสร้างขึ้นในรัชกาลปัจจุบันนี้ คือ

๑ เรือเสือคำรณสินธุ์ เรือพิฆาฏรักษาฝั่ง ซึ่งสั่งให้ต่อในประเทศยี่ปุ่นเมื่อรัชกาลที่ ๕ เข้ามาถึงเมื่อปีกุญ พ.ศ. ๒๔๕๔ ขนาดแลกำลังอาวุธเท่ากับเรือเสือทยานชล แต่ความเร็วมากกว่า ๓ น็อต

๒ เรือตอร์ปิโด ที่ ๔ เหมือนกับเรือตอร์ปิโด ๓ ลำที่กล่าวมาแล้ว

๓ เรือพระร่วง เปนเรืออย่างพิฆาฏเดิรสมุท สร้างปีมะโรง พ.ศ. ๒๔๕๙ ยาว ๘๓.๕๗ เมตร์ กว้าง ๘.๓๔ เมตร์ มีปืน ๔ กระบอก มีท่อตอร์ปิโด ๔ ท่อ ระวางหนัก ๑๐๔๖.๔๘ ตัน แรงเครื่องจักร์เร็ว ๓๒ น็อต เรือลำนี้สมาคมราชนาวีสยาม มีเจ้าพระยาอภัยราชา (หม่อมราชวงศ์ลำ สุทัศน์ ณกรุงเทพ) เปนนายก จัดการเรี่ยรายทุนทูลเกล้า ฯ ถวายช่วยราชการแผ่นดิน สำหรับสร้างเรือรบ จึงโปรด ฯ ให้นายพลเรือเอก พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหลวงชุมพรเขตร์อุดมศักดิ์ เสด็จไปหาเรือ ซื้อได้ในประเทศอังกฤษ กรมหลวงชุมพร ฯ กับนายทหารเรือไทยบังคับแล่นเรือมาถึงกรุงเทพ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ เปนครั้งแรกที่ไทยได้แล่นเรือมาแต่ยุโรป พระราชทานชื่อว่าเรือพระร่วง

๔ เรือหาญหักศัตรู เปนเรือยนต์อย่างเรือยามฝั่ง ยาว ๑๖.๗๘ เมตร์ กว้าง ๓.๓๖ เมตร์ แรงเครื่องจักร์เร็ว ๔๑ น๊อตน้ำหนัก ๙.๑๕ ตัน มีท่อตอร์ปิโด ๒ ท่อ ต่อในประเทศอังกฤษ ได้มาถึงกรุงเทพ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖

เรื่องตำนานเรือรบสำหรับใช้ทางทเล สิ้นเนื้อความเพียงเท่านี้.